

BEVEZETŐ
TARTALOMMUTATÓ

ÓFÖLDEÁK - FÖLDEÁK

községek

KULTÚR - KRÓNIKÁJA

2000

ÁDÓK ISTVÁN

TARTALOM MUTATÓ

3-4	Történelmi bevezető
4-11	Templomok
11-13	Temetők
13-14	Kápolna
15-18	Keresztelés, házasságkötés, temetés, 154 év statisztikája
	Egyház és Önkormányzat fejlődése
18-21	Neveléstörténet
21-30	Iskolák történelme
30-33	Tanítók iránti tisztelet
34-25	Népi kultúra alakulása
35-37	Egyéb nevelési oktatási intézmények
38-40	Egyház és Iskolák részére ajándékozás
40	A II. világháború vége
41	Iskola reform
43	Befejező, mellékletek jegyzéke
44-45	Népességi mutatók, statisztikák, Mellékletek

BEVEZETŐ

A múlt politikai rendszere után, egy évtized múltán intézményesedik a polgári demokrácia, mely állami politika nemcsak *nosztalgiára* (sóvárgás az elmúlt idők után) enged vágyakozni, hanem már mind gyakrabban országos jelenség a *KRÓNKA* történeti események időrendi összegzése, visszatekintés az alapokat jelentő múlt eseményeire.

A visszatekintés tanúságai a jelent és a jövőt megalapozható konzultatív ismeret. Nyilvánvaló a jelen ismeretanyagban csak **FÖLDEÁK** községet érintő és itt megélt elődeink cselekményei érdemi és tárgyi feltételei keretében emlékezzem meg.

A TEMPLOM, AZ ISKOLA ÉS EGYÉB NEVELÉST SZOLGÁLÓ
INTÉZMÉNYEKRŐL

A Krónia időrendisége akár az Árpád-korral is kezdhető, de 1723-ig csak tallózott eseményekkel, történeti írásokkal találkozhatunk.

Községünk *őstörténetének* eseményeit (az egyéb feltételekkel együtt) 1994. évben **Dr. Béres Mária** muzeológus szegedi professzor adta nyilvánosságra: *Az óföldreáki templom 15-17 századi Erődítmény rendszerének régészeti kutatása* címmel.

Ezek az 1990-1993-ban végzett egyedülálló feltáró kutatások is az Árpád-kori nyomokat hozták felszínre. Az ásatásokkal való próbálkozást már a 19. században is végeztek, pl. 1860 táján **Oltványi Pál** földéaki plébános, eredmény, tanulmány, és feljegyzés hátrahagyása nélkül.

A templomként használt építményre korábbi feljegyzések, mint az 1429. év nincsenek. E dátum bizonyítéka, hogy akkor a Pápa **Balázsfia** Dénes, felszentelt papot iktatta be a *templom* javaiba. Ha az építmény ebben az évben templom volt, és papot is kapott, véleményezhető, hogy korábban is templom, vagy gyakorlatilag templomvár lehetett, de nem erre az időre épült e célra. A tudományos kutatás is közelebbi meghatározás nélkül, de századokra visszautal.

Óföldreáknak vannak homályos történelmi időszakai, amik inkább csak emlékező hagyomány foszlányokból rakhatók össze. A 15. századi *huszita* mozgalomból származik a csehek jelenléte és a hozzájuk kapcsolódó legenda is. Én ennek a történelmi hagyatékát 1952-1953-ban személyesen hallottam **Dehény Kálmán** igazgató-tanító úrtól, aki a témával is foglalkozott, mintegy 5-6 oldalas

4
jegyzetet is készített róla. A témát itt nem részletezem, mert más ismeretek is fennforognak ezzel kapcsolatban.

1723-tól pedig különböző egyházi és polgári levéltári anyagokból, törvényekből, rendeletekből, országos és helyi beszámolókból, s történelmi írásos anyagból elővett forrásismeretek alapján kerül most kiadásra a méltó **Elődeink**, illetve minden időkre tiszteletet érdemlő **Nevelőink** megemlékezését tartalmazó **Krónika**.

Az egyértelműség céljából *előszóként* ide kívánkozok a több címen itt könyvemben kivétel nélkül alkalmazott **ÓFÖLDEÁK** és **FÖLDEÁK** helységnév használatának a mai, az írás idejében már szereplő községnevek. Földeák Község történelmi című 1996-ban írt könyvben teljes részletességgel magyarázom a történelmi hűséget, hogyan lett Földeák elnevezésből: egy "Ó" és egy "ÚJ" jelzővel alkalmazott helységnév. Az alap elnevezés nem változott, csak a népi használatban *jelzőkkel* egészült ki. A múlt században *rosszfalu*, a század elején *ó* falu, s az 1920-30-as évektől a népi és hivatalos elnevezés Óföldeák lett.

Az 1950-ben önállósult kisközség a Helységnévtárban hivatalosan Óföldeák községként szerepel. Ami egyébként megtalálható: Magyarország történelmi Statisztikai Helységnévtárában, 1406-1985-ig 32 évfolyamra vetített helységnévhasználat. Míg ugyanitt 1846-tól Földeák, ill. Óföldeák van használatban.

--- TEMPLOMOK

Óföldeáki templom

Az Árpád-kori **FYLDEÁK** a helység nevet is **PHILIPUS** diakónusról (szerpap) kaphatta, akit 1035-ben **GELLÉRT** püspök hívott Csanádra, s aki számos apátság, esperesség alapítója volt Csanád Egyházmegyében, így talán Földeákon is.

A régészeti leletek nyomán bátor vagyok arra a laikus következtetésre jutni (amiben mások is bíztak 1860 óta), hogy van Óföldeákon egy olyan történelmi emléket reprezentáló ezer éves építmény, melynek célja és feladata lehetett a korszak vízi uti irányításában, szökevények ellenőrzésében, kalózkodás, vagy a mocsárvilág hiénáinak, szökevényeknek megfigyelésében. Minden esetre ilyen építmény adott korszakban, szinte az állandó vízi mocsár szélére nem cél- és feladat nélkül épülhetett az adriai tenger szint 80. méterén.

Kár, hogy közelebről nem ismerhetők pl. az *őrszem kilátók* feladatában a táj, vagy annak irányai megfigyelhetőségi célja. A középkorban háború itt, de a vízzel borított Alföldön sem volt. Vagy netán (a francia, német, s magyar) kereszties hadjáratok során a Tisza folyó is szerepet töltött volna be? Vagy a

közlekedés egyik legrégebbi eszköze a hajó, vagy tutaj, ami a Maroson kizárólagos és állandó használatában volt, aminek a vízi út mentén épített *világítótorony* egyik legfontosabb létesítménye lehetett?

A község történelmi korának megpecsételt elismerésével kevés környékbeli község hívhatja magára a figyelmet. Óföldeák egy támogatott és látogatott község státuszba léphetne.

Minden bizonnyal az építmény templomerődként is szolgálhatott az állandó ár- és belvizek miatt mozgásban lévő ismeretlen lélekszámú korabeli lakosság részére. Mivel 1429-ben **Balázsfia Dénes** személyében papot kapott a falu, minden bizonnyal az is számításba kerülhetett, hogy 1428-ban **Hunyadi János** kormányzó kapta meg a Tiszáig nyúló területtel a falut is. Hiszen ebből az időből nagyobb számú lakossági letelepedésről olvashattunk, sőt ettől kezdve már több katona nemes is lakja a két részből álló települést.

A falu 1456-tól, a belgrádi csata elvesztésétől, vagyis Hunyadi János 1456. augusztus 11-i halálától visszazállt a Kamara jogi tulajdonába. Ezzel szemben illegális használói 1729-ig többen is lehettek.

1723-ban a falu újból elismerő satus gno-t, korábbi helyzetének megfelelő besorolást kapott a nagy létszámra, a 900 főre felszaporodott népességre figyelemmel. A falunak ekkor a megyés Püspök **Bieliczki Sámuel** személyében plébánost küldött. A Csanádi Püspöki Hivatalnál ettől az időtől van vezetve Földeák község plébánosainak név szerinti nyilvántartása. (Historia Domus)

1710-11-től kialakult az úgynevezett faluvezető -Előjáróság: a plébános, a kamarai adószedő írdeák, és 2-3 kismemes képviselő. Akik első feladatuknak tartották a lerombolt templom közelében a templom romjaiból paroklyát építeni. A mai értelemben vett tanításnak a faluban még nyoma sincs. A kor tanítása a templomban (paroklyán) az evangéliumi igehirdetésre épült. Ennek keretében az ifjakat és idősebbeket a szeretet, a tisztesség, a becsület, a hitvallás szerinti imádságokra tanították.

Návay György földesúr, aki 1729-től birtok- és falutulajdonos az Egyház segítségével és a falu lakóinak munkasegítségével 1758-ra felépítette a török megszállás idején lerombolt templomot.

A középkori csúcsíves templomot romjaiból helyreállították ugyan, de az árvíz következtében egyházi funkciója 1846-ban megszűnt. S majd csak 1923-24-ben **Návay László** saját terve szerint felépítette, ill. restauráltatta.

Nyilvántartás szerint a falu ismert papjai:

1723-1731-ig **Bieliczki Sámuel**
1732-1735-ig **Kökényesi András**
1831-1834-ig **Kasza István**

1835-1853-ig Major János, akinek a szolgálata ezen belül 1845-től, a nagy árvíz idejétől új Földeákon volt.

Az írások hiányossága miatt a közben volt 100 év (1735-1831) időtartamáról nincs ismert papja a falunak. Ennél ismertebb, hogy a jelzett időszakban az 1310-ben Szeged-Alsóvárosra letelepült Ferences és Minorita rendű szerzetes Atyák Szeged térségében a népet a hit ismeretére tanították, térítették és nevelték. Írásos adatokból ismerjük, hogy Óföldeákra is rendszeresen jártak, de különösen az egyházi nagyobb ünnepek alkalmával ezen feladatok teljesítésére, amikor heteket is töltöttek a hívek között. Közlekedésük vizen, vagy jégen történt. A folyók szabályozása előtt (1865) nyáron egyszerű ladikkal, télen a jégen át gyalog, vagy számarháton. Szabályozásuk előtt a folyók vízállása sokkal alacsonyabb szintű volt, viszont a korábbi századok telei hidegebbek mint ma. Így a Tisza és a Maros a megfelelően ismert helyeken télen befagyott és biztonságos volt rajta a közlekedés. A falu egyházi tevékenységéről közelebbi ismeretanyag a Püspöki Hivatalnál sem található.

A felújítást követő idők papjai:

1921-1925.	Mátyás Béla földeáki plébános, mint gondnok
1925-1930.	Straub József
1930-1932.	Kardos Iliás
1932-1935.	Kránitz Imre
1935-1939.	Takács Miklós
1939-1947.	Helter László
1947-1963.	Marycz Elemér
1963-1970.	Kovács Mihály
1970-1982.	Nacsa Sándor
1982-1993.	Rokonai Béla

Ezt követően a földeáki Plébánosok járnak helyettes szolgálatot ellátni.

A 19. század másodikjaként (az első 1825-ben volt) az ismert nagy marosi árvíz 1845. év május 28-án éjjel 11-12 óra közötti időben tört be a falu területére, amikor a falu felét, a korábban nevezett Al-Deákfalvát (a templomtól délre eső területet) teljesen elvitte az ár. A kb. 450 házépítménynek több mint a fele összerogyott, míg a falu magasabb fekvésén lévő házak részben lakhatóként maradtak meg. Ez az árvíz a falut oly mértékben semmisítette meg, hogy a 220-240 családból 70 körüli volt, akik maradtak és nem is akartak menni az új honba, Új-Földeákra.

A részletek ismertetése nélkül. Földcsere formájában az érintett birtok tulajdonosok, NÁVAY testvérek, akiknek a birtoka: Karabuka, Szárazér és Gajdos területe volt 1846-ban új falu telepítéséhez járultak hozzá.

A földcsere előre nem látható és várt szerencsét hozott az új Földeákra áttelepülteknek, ami abból a szörnyű tragédiából valósult meg, hogy a Maros és a Tisza folyók 1853-ban, 1855-ben, és 1860-ban ismét elöntötték Óföldeák falut, míg új Földeák mentesült az árvízről.

A reform országgyűlések (1839-1841) állandó és folyamatos témája volt a jobbágyság gazdasági és személyi felszabadítása, ami azonban még váratott magára.

Az 1846 és 1847-es években a falu házhelyeinek céljára jobbágyi háztelkeket mértek ki, mivel a jobbágyi felszabadítást csak az 1848. évi IX. tc. mondta ki, így az átköltözés naptári éveiben lakosság jelentős számú családjai még jobbágyi jogállásuk voltak.

Az átköltözött jobbágyok az óföldeáki térségben volt földjeik helyett a Návay családoktól *viszonylagos* területű úrbéri földet kaptak a szárazéri és a Rosszvizitánya földekből. Aminek teljes szabad *tulajdonlása* a törvény hatályával 1848-49-ben valósult meg.

NÁVAY Károly 1846-ban az utóbbi 80-100 év alatt kiépült, legjobb földrajzi, s az Adria tenger szint feletti 80 m fekvésű karabukai majorsága területéből 150 hold földet engedett át az új falu építésére. Az a Návay Károly, aki 1849. augusztus 23 óta 46 évesen a földeáki temető öröklakója, kinek *háza* évtizedek óta bomlik és porlad, bádogg tetőzete szélidőben félelmetesen *muzsikál!*

Földeáki templom

Az elfogadott és jóváhagyott döntés alapján a leendő község törzsterületét 1846-47. évben kimérték, s egyidejűleg egyelőre 311 telket jelöltek kiosztásra. Majd az igények alapján 1855. év tavaszán Mátéfy Pál mérnök további 58 telket mért ki házépítés céljára.

Lassú, de mégis folyamatos átköltözködés indult meg az új szálláshelyre. Az árvíz következtében az óföldeáki templom is nagyban károsodott, de ott lakosság is kevés maradt. Az átköltözködéssel egyidőben az új faluban 1847-48-ra az átengedett területen lévő egyik gazdasági épületből paroklyát alakítottak ki, az egyházi élet tovább vitelére.

Az új falu fejlődése, a régi sorvadása a templom építést sürgette. A falura mért elemi csapás nemcsak a földesuraságot, hanem főképpen az Egyház és a lakosság gondjait is terheli. Erre az egyházi felkészülés nem maradt el. A Návay család 200 ezer tégláért megveszi az óföldeáki templomot. A Püspöki Hivatal

1854-ben a templomépítés megszervezése és megvalósítására **OLTVÁNYI Pál** papot nevezi ki Földeák plébánosának.

A templom építés 1855. év kora tavaszán 49.238 Pengő/Forint költségvetéssel beindult. A templomkövet (szemben a templomfal jobbszélső oszlopába) 1855. október 14-én helyezik el, és még abban az évben a költségvetés felét építésbe és anyagba fektetik.

A tervezett költségvetési összeg, mint ahogy az ma is szokott lenni, az építést nem fedezte. Még időben 1856. év tavaszán Oltványi Pál plébános a püspökségen keresztül a Királyi Helytartó Kancelláriához 25.000 P/F hosszabb lejáratú kölcsön iránt kérelmet terjesztett elő, aminek záró mondata: *a község lakói magukat Isten után Urunk Királyunk segítő készségébe ajánlva bizakodik.* A hitel folyósítással az építés végköltsége 58.000,- P/Ft, valamint az óföldeáki Návay családok által a 200 ezer téglával megváltott óföldeáki templom ára, és a pénzben nem számolt hívó lakosság kiegészítő kézinapszámai voltak.

Ez a templom mindenki segítségével épült. A kölcsönt 1863-ban az Egyház visszafizette. A kórus feljáró alatti Kereszt eredeti ajándék. A főoltár háromszor volt formásabbá téve, a Mária és József mellék oltárok 1857 után építve is eredetiek. A templom belső falán elhelyezett Jézus Krisztus keresztútját ábrázoló képek: sorban: Oltványi, Balaton, olajfestmények, a jelenlegi 1940-ből Virág Sándor plébános szervezésében készültek.

A templom a tervezett időre felépült, 1857. november 1-én Szent László tiszteletére és védelmét kérve a Csanád megyei püspök: Csajághy Sándor szentelte fel.

Az új templom zsindegy tetőzettel épült, míg 1896-ban a milleneumi évben a tetőzetet cserépre, a tornyot pedig bádogtetőre cserélték fel, s ezzel a torony ismét felújítást kapott.

A 85 éves templomépület állagát az 1942-es belvíz észrevehetően megrongálta, amit alapfal szigeteléssel és az oldalfalak bekötésével állítottak meg. De csak megállították. Mert a 100 éves templom 1960-ban már majdnem csonka tornyú is lehetett volna. **Rokonai Béla** plébános, aki 1959-1979-ig (Oltványi után az első) hosszú időn át, 20 évig nemcsak hitben tartotta a földeáki lelkeket, hanem következetesen sokat fáradozott, és tett a templom, valamint a paroklya épület állagának megóvásáért: karbantartás, átépítés, felújítás megvalósításában, amit említésre méltóan **Temesvári Károly** plébános is folytatott.

Az egyházi célok megvalósítására talán ez volt a legmegfelelőbb korszak. A földeáki embereket 85 %-ban érintette a szocialista államrendre váltás. Ekkor indult be a radikális tsz-esítés, a mindent elveszíteni látszó helyzetben vasárnaponként és ünnepnapokon megtelt a templom a jobb jövő iránt könyörgőkkel. A Plébános úr megértette a hívőket. Az Ő problémája pedig közvetett formában a hívők problémája is volt. Legkevesebb és egyben a legnagyobb a toronyház átépítése, felújítása vált sürgőssé.

A teljes ismertetés mellőzésével, a támogatás forintjai alapján beindultak a munkák. Az építés kivitelezője: **Rácz István** földeáki jól képzett mester volt, más helyi és makói szakmunkásokkal, valamint az önként jelentkező többségi segédmunkaerővel.

A torony volt a *főmű*, s mindezen túl az évtizedek alatt elmaradt javítás, karbantartás, átalakítás, felújítás végzése, ami elismeréssel dicséri a földeáki hívőket és kevésbé hívőket, valamint az irányító papokat. A toronygömb őrzi az ősök tanúság tételül, az építési tervet, az építésben előjárókat, adományozókat, az építés vezetőjét és munkatársainak nevét, munkafelajánlásukat, végül a támogatók névsorát a fizetett támogatás megjelölésével.

A templomot szolgáló plébánosok:

1854-1891	Oltványi Pál
1891-1905	Balaton János (József)
1906-1919	Hoffmann János
1919-1920	Szalma József mb. plébános
1920-1937	Mátyás Béla
1938-1944	Virágh Sándor
1944-1945	Rátkai Ödön mb. plébános
1945-1951	Kaposi Gyula
1950-1956	Horváth Gyula
1956-1958	Kiss József
1959-1979	Rokonai Béla
1980-1988	Temesvári Károly
1988-1991	Orosz Lőrinc
1991-1998	Marosi János
1998-	Andráshy Lajos

Az **óföldeáki templom** történelmi értékű. A földeáki pedig abban a században épült, mint Magyarországon a legtöbb templom. Gyakorlati használatára a vallásháborúk, az elcsitult reformációs harcok után a nemzet vallásmegtartó hitére, a kereszténységre, a hitben való nevelésre szükség volt. Amiben valamennyi hitfelekezet a 18. századtól egyöntetű *hittérítő* munkát végezett. S fontos feladatként párosult az alsóbb népiskolák kötelező bevezetésével. Törvénnyel is kioroszakoltan, az általános elemi népiskolába a földeáki gyermekeknek is járni kellett.

A tridenti zsinat értelmében az iskolában a kötelező hitoktatás, Magyarországon 1614-től. Míg Óföldeákon 1723-ban kezdődött egyelőre fakultatív módon.

A földéaki Egyházközség temploma abban a legújabb korban épült, amikortól napjainkig megállapíthatjuk az egyik feladatának: a *születés*, a *házasságkötés* és az *elhalálozás* anyakönyvi vezetését.

A vallás, a vallásos szerű élet majdhogy egyidős az emberiséggel. A történelem lapjairól ismerve tudhatjuk, talán időszámításunkat megelőző 3-5 ezer évvel korábban már jelen van a Kelet *magas* kultúrájában a *vallás*, amiből intézményesítetté váltak a vallások irodalmi. A keresztény vallást **JÉZUS KRISZTUS** alapította az **APOSTOLOK** utódlásában.

A vallást, a hit tanulását és gyakorlatát illetően a templom az a hely, ahol az emberiség történelmi idők óta a szeretet és a tisztesség lelkeségében kötelezi el magát Istenével, akitől nehéz helyzetében segítséget vár.

Otványi Pál plébános az 1860-as években a hitvallás ismeretének gyakorlására szorgalmazza a rendszeres templomba járást, s megszervezi a nők (gyermekek és felnőttek) részére a Szűz Mária Társulatot, az Olvasó Imádság Társulatát, valamint a Máriás Lányok Társulatát. Ezeken keresztül próbálja a gyakoribb templomba járás gyakorlatát előmozdítani. Ebből ered az is, hogy mindig többen voltak a nőnemű lakosok a templomban, mint a férfiak, így alakulhatott ki, hogy a templomhajó baloldali részében csak nők foglaltak helyet, nem véletlenül a Mária oltár felől.

A Szt. József oltárral szemben lévő jobboldalon pedig még ma is jellemzően férfiak foglalják a helyet.

A vallás látható gyakorlása mindig függött a foglalkozástól, valamint a kortól egyaránt. A gyermekek kis korukban a szülőkkel, később iskolásként a tanítóval jártak a templomba. Felnőtt korukban pedig megfelelő gyakorisággal családalapítási korukig. A családot alapító férfiak akár napszámos, akár gazdálkodó volt, főleg a termelési évszakokban vasárnaponként el-elmaradt a templomba járása.

A falu vallásérkölcsi nevelését és hitéletét minden idők papjai olyan szinten tartották, hogy az egyházi nagy ünnepeket: Karácsony, Nagyszombati feltámadás, Húsvét napja, Pünkösöd, s az Úrnap körmeneten nagytöbbségükben a szertartásokon részt vettek. Ilyenkor nemcsak látszott, de érzéken is hatott, hogy a faluban Ünnepe van. Ilyen alkalmakkor kerültek elő a sublótfiókból az ünneplősebb ruhák, amiből a legtöbb parasztembernek az volt az esküvői ruhája, az egyetlen az élete végéig. Többet ebben is temettek el.

Volt még egy sajátos, az imakönyv, ami fiatalabbaknál kisebb, vékonyabb volt, mint az 50 év körülieknek és feletteknek már nagyobb betűvel írva (mert nem volt szemüveg, ami nagyított volna). Nőknek csatos, férfiaknak sima fekete. Ezek családi örökségként a múlt század közepétől több családi generáción keresztül voltak használatban. Mindig az idősebb családtag örökölte. De gyakori volt, hogy az elhunyt koporsójába helyezve vitte magával. Ezek az ún. csatos imakönyvek olyan értékesek voltak, hogy olykor végrendeleti tárgyként is szerepeltek.

A vallást híven gyakorló embereknek az imakönyvre szüksége volt, abban többféle imádság, fohász- és hálaadó imádság, meg a szent énekek szövege volt. Míg a pap az oltárnál latinul mondta a szertartás szövegét, a hozzákapcsolódó szöveget a hívő a könyvből nemzeti nyelven olvasta. Gyakorlatilag a pap által mondott szöveget szószerint nem tudták, de a szertartás gyakorlatát ismerve a nemzeti szöveget hozzá tudták imádkozni.

A reformált egyházak és a bevett vallások (..dvenistak, jehovák stb.) szertartásaikat nemzeti nyelven hirdetik és gyakorolják. Ennek helyességére talált rá a katolikus egyház is, amikor nyelvileg reformálta a szertartásokat. Mint minden reformnak, ennek is van hiányossága. A mai gyakorló hívők a Miatyánkon és a Hiszekegy-en kívül imaismerettel nem rendelkeznek, csupán a szertartás lényegéhez mondott egy-két szavas válaszuk, vagy könyörgésük adja a részvételt.

A templomi rend a hívők egyházi ^{10.} szolgálatán kívül folyamatosan alakult ki, az előírt és elvárt helyfoglalással. A sekrestyével azonos (baloldali) helység a Návay családok részére volt állandó használatban. Az ajtón kívül, a szentélyben, 8-10 személyre volt egy kétsoros térdeplős pad, amin a szertartást hallgatták. A másik oldalon a szószék alatt (ami későbbi mint a templom építése) volt egy kétszemélyes térdeplős pad, amiben ünnepnapon a Máriás anya és a templom Atya foglaltak helyet.

Továbbá a zárdai Nővérek színre lépésétől a Mária oltár felől az első padsor az apácák részére, míg a másik (férfi) oldalon az első padsor az Előljáróság részére volt fenntartva, ahová úgy az Apácák, mint az Előljárók testületileg érkeztek.

A zárdaiskola felépítését követően az Apácák mozdították elő igazán a templombajárás tömeges részvételét. Adott századvégen a templomban vasárnap is csak egy Istentisztelet volt, a nagymise. A 20. századfordulóra az iskola látogatása már szigorúbban ellenőrzött, s a gyermekek létszáma is csúcsra nőtt. Bevezették a vasárnapi kismisét, nemcsak gyerekek részére, hanem általában. Ettől kezdve a hitgyakorlás céljából fokozatosan kialakult a gyermekek templomba járása, később névszerinti megjelenés-ellenőrzés a tanítók felügyelete mellett. A keresztényi világban ez neveléshatású volt, amit a 20-30-as években a Leventék részére is kötelezővé tettek. *Hitben élni csak megfelelő gyakoriságban lehet.*

--- T E M E T Ő K

A temető az a hely, ahol a meghaltak nyugszanak. A temetők megnyitása és meghatározott helye a történelmi idők során népenként, vallásonként és földrajzi helyenként változott. Magyarországon az évezred elején gyakorta a templom közelében, környékén volt.

A temetés minden időkbeli legelterjedtebb módja az elföldelés, amit a Világban a földrajzi helynek megfelelően, valamint a vallási rítusok szerint végeztek. Az égetés máglyán, vagyis ez volt a hamvasztás, a ragadozó állatok általi megsemmisítés, a mély vizeken a vízre bocsátás, vagy sülyesztés, stb. módszerek voltak és vannak. Mindezek mellett az európai szokások követték az Egyházak *intelleit*.

A legújabb civilizált korban az 1868. évi 53. tc-ben szabályozták a köztemetők rendjét, engedélyezését és felügyeletét. Míg az 1895. évi 43 tc-ben külön felekezeti temetők nyitását is engedélyezte.

A síremlékek különböző formájú megjelenítése a holtak iránti kegyelet jelei, amely az ősi domboktól napjainkig különböző formákat alakítottak ki. A katolikus vallásoknál a középkor óta a keresztforma a jellemző.

ÓFÖLDEÁK történetében a korábbi századokból a templom környékén való temetés is ismert. Azonban a nyilvános első ősi köztemető a falutól Észak-Nyugatra eső területen volt, amit az 1940-es években végleg megszüntettek, aminek már nyoma sincs. A mai új temetőt 1928-ban nyitották meg a Mámahalom dülőben a község legmagasabb dombján. Ez ismert már a középkortól, hogy a temetőket magaslati helyeken alakították ki, mivel az élőkét nyugtalanította, hogy elhunyt hozzátartozóik békés nyugalomát a talajvíz háborgassa.

FÖLDEÁK község temetőjének kijelölését a mellékelt területrajz ábrázolja, ami a lakosság szaporodásának arányában mind nagyobb területre nőtt.

- 1846-ban az I. a kisebb területű köztemető.
- 1856-ban a II. adományi földeken katolikus egyházi temető.
- 1903-ban a III. új temető címen a Község Elöljárósága közös temető területtel bővítette a mai területre a holtak nyugvóhelyét, amit későbbi évtizedben jogilag is átadott a katolikus Egyháznak.

Megkülönböztetett jogon, vagy elismerés alapján használt sírhelyek módozatai:

- 25 éves használati díjmentesség,
- 100 évi használati díjmentesség,
- A temető fennállásának idejére örök mentesség. Ezeket általában dízsírhelyeknek nevezik.

Ezek a dízsírhelyek általában a temető fő- és mellékútjai első sorában vannak kijelölve. Földeák községben a megfigyelt írások szerint örök mentességű sírja van:

- A községet alapító NÁVAY Családoknak,
- a Plébánosoknak és Apácáknak,

- öreg Péli Antal és neje Kurunczi Anna volt földeáki lakosoknak, akik az egyházi temető egyrészét adományozták,
- Gilinger Pál és neje Udvari Rozália földeáki lakosoknak, akik a Kereszt utcai iskola és tanítólakás épületet, valamint termőföldet ajándékoztak a községnek,
- a földeáki csatában 1944. október 8-9-én hősi halált halt magyar, szovjet és román katonáknak.

A kápolna melletti területre a 20. századelőtől elhunyt Apácák és Papok, Tanítók lettek temetve. Ezeknek utódaik, de már személyes tisztelőik is ismeretlen, így sírjuk is gondozatlan.

Az 1944. október hónapban volt földeáki csatában elesett 24 magyar hősi halott részére Földeák Község Elöljárósága 1947. évben a csataterőről volt exhumálásuk alkalmával az idetemetett hősöknek örökidőkre dízsírhelyet adományozott, és azokat folyamatosan gondozta. Úgy szintén az esemény okán egy román és egy orosz hősi halott is örök nyugvóhelyet kapott. Míg a csatában elesett 15 orosz hősi halott 1946-ig a hódmezővásárhelyi Szovjet Emlékmű talpázatában lett nyugalomra helyezve.

Továbbá 1996-ban a földeáki Katolikus Egyház az előbb írt hősi sírok mellett a II. Világháborúban meghalt földeáki lakosok Hősi Emlékművének építése céljára 64 négyzetméter területet örök időkre adományozott.

A hősi emlékművek és sírok gondozására ma is érvényben lévő 1917. évi VIII. tc. előírásai érvényesek a városi és községi önkormányzatok elvárható gondozására. ..."Mindazok iránt, akik a haza védelmében életüket áldozták, a nemzet oszthatatlan elismerésére váltak érdemesekké"... *Őrizze meg a jelen és a késői utókor hálás kegyelettel azok áldott emlékét, az emlékművek és a sírok gondozásában...*

KÁPOLNA

A temető központjában, annak díszeként, amikor még ezen temető területrészt használatban nem volt, Oltványi Pál plébános saját költségén, a Földeákra történt helyezésének (1854) tizedik évében, 1864-ben megépítteti a ma is korszerű épületet, a Kápolnát.

Akkoriban ez a cselekmény még ritkaság számban sem fordult elő, hogy egy plébános, aki, akik a gyakorlatban nem töltenek egy egész életet az állomáshelyükön, ő megépíti ezt a létesítményt azzal a szándékkal, hogy ez lesz az örök nyugvóhelye.

Több megnyilvánulásából tudhatjuk, hogy mint szegedi polgár hasonló tulajdonságokkal rendelkezett, mint a földeáki Nép. "Ezen rokonszenvnek tudható

be" mindazon cselekménye, amit kezdettől tett a népnek, a falunak. Testvéri rokonszenv-vel intézte ügyeiket és viszonylagos boldogulásukat. Ez kitér a falu első templomának és első iskolájának építési cselekményeiből. S ez a ragaszkodás és tiszteletadás hangzik végrendeletéből is.

A kápolna pincéjének mérete és kiképzése egyértelmű azon kijelentésével, hogy Földeákon (az Ó falujában) akar örök nyugalomra szenderülni. S mind ezt az utód plébánosok közösségébe remélte. Ez alapjaiban nem valósulhatott meg, amit még 1864-ben nem tudhatott. Később olyan országos feladatok megalapozásával bízta meg a Művelődési és Oktatásügyi Minisztérium, mint a zárda iskolák Magyarországra telepítése. Ez előbb részben a Csanád megyei Püspökség területét, majd később kiterjedtebb feladatot jelentett.

Majd 1891-től Földeák népét nem szolgálva végezte egyházi feladatát és 1909-ben GÁSPÁR paptestvére környezetében halt meg. Szegeden a Mátyás téri templomot övező temetőben helyezték örök nyugalomra, s a temető megszüntetésével a templom alatti alagsorba exhumálták.

Az utódok: Balaton János, Hoffmann János és Mátyás Béla plébánosok, akik Földeákon haltak meg, hogy milyen elhatározásból, de leszűrhetően azon emberi erkölcs alapján: ha az építető nem vehette igénybe az általa építtetett nyughelyet, utódokként nem foglalhatják el. Így mind a három plébános a kápolnán kívüli területen a földeáki temetőben nyugszik.

A köznapi hagyományos szokásoktól eltérően a f. század előtől, Balaton János, Hoffmann János és Mátyás Béla plébánosok méltó módon a templomban, ill. a kápolnában, míg az apácák a zárda kápolnájában voltak ravatalozva.

Még Oltványi plébános idejében két apácát temettek a kápolna sírkamrájába, kinek téglakoporsója, igaz felbontva, még ma is ott van. Névszerint a halotti anyakönyvben szerepelnek.

A földeáki Egyház mai pénztelensége és megfelelő forrás hiánya miatt 1997-ben olyan gondolatkör forgott, ha a kápolna sírkamrája olyan állapotban volna, nagyobb jövedelmű családoknak temetkezési helyül örök használatra is el lehetne adni.

Így került sor arra, hogy Plébános úr támogatásával kitarítását Antal János és Rakonczi József hívő társaimmal felajánlottuk, ami a két oldal ablakon és a lejárón keresztül meg volt töltve építési anyagtörmelékkel, föld, téglák, malter, cserép, stb., ami valószínűsíthető, hogy a volt eredményes felújítás alkalmával kerülhettek oda. Összesen 22 talicska szemetet termeltünk ki és vittük el, s közben a sírokból kidobált csontokat visszarakva végeztük a teljes kitarítást. De a céltudatos eredmény a megváltozott körülmények miatt elmaradt.

Megjegyzem, hogy 1910. május 7-én Oltványi Ferenc oldalági leszármazott örökös, Németh Sándor földeáki lelkészhez előterjeszti azon beadványát, hogy a kápolnából építési leírás alapján "criptát" akar átalakítani. További vonatkozó levelezéssel a levéltárban találkozni nem lehet.

A FÖLDEÁKI KATOLIKUS EGYHÁZ ÁLTAL VEZETETT ANYAKÖNYVEK STATISZTIKAI CSOPORTOSÍTÁSA

Az Egyházak a vallásfelekezetek tagjainak életében jelentkező fordulónapokat, így: születés, házasságkötés, és halálozás eseményeit az anyakönyvekben tartja nyilván. Egyébként az Egyházak a legrégebbi nyilvántartó szervek.

Földeákon a katolikus lakosokon kívül több százra menő más felekezetű emberek is születtek, éltek, haltak, akiknek nyilvántartása saját Egyházuknál volt, többeknek vidéken.

A meglévő katolikus egyházi anyakönyvek, mint hivatalos okmányok alapján felmérhető, hogy a község megalapítása óta, itt hányan születtek ill. kereszteltek, kötöttek házasságot és mikor hányan haltak meg. Ezek feldolgozását az alábbiakban ismerhetjük meg.

a.) Keresztelés

Az 1846-1999-ig eltelt években 18.996 gyermeket kereszteltek meg.

Egy nagyobb intervallumban megbontva:

1846-1914	évenkénti átlag	202
1915-1944	"	172
1945-1996	"	36
1997-1999	"	21

Az 1878 és 1912 években volt a legtöbb 221-221 fő.

b.) Házasságkötés

Úgy a házasságkötések, mint a keresztelések az első évtizedben az ideiglenesen kialakított imaházban voltak, ami egyben az iskola célját is szolgálta, míg 1857 novemberétől a felszentelt templomban voltak a szertartások.

1846-1999 években (154 évre vetítve) összesen 4.567 pár kötött egyházi házasságot.

A 154 éven belül felbontva:

1846-1914-ig évenkénti házasságkötés átlag 35 pár

1915-1917	években a háború alatt mindösszesen csak 21 pár volt, akik házasságot kötöttek.	
1918-1944	évenkénti átlag	43 pár
1945-1996	"	18
1997-1999	"	9

Olyan év nem volt, hogy ne kötöttek volna egyházi házasságot, azonban az utolsó évtizedekben voltak évek, hogy csak 5-6-an választották ezt a kölcsönösen *elkötelező* kapcsolatot.

c.) Elhalálozás - temetés

1846-1999 közötti években egyházi szertartással és anyakönyvezéssel 13.044 fő lett eltemetve a földeáki temetőben. Ennek időközi bontása is bővítheti tájékozódásunkat a múltból. A halálozások *nagy* ideje a 19. század volt, 1908-ig számolva évenként 121 fő. Ezen belül:

1849-ben	268 fő, ebből 10 éven aluli gyermek	199
1866-ban	297	135
1892-ben	204	131

A múlt században kevés olyan év volt, amikor a gyermekhalandóság 40 % alatt lett volna.

Igen sokféle betegség van a halál okaként bejegyezve, aminek jelentős része ma ismeretlen. A legtöbbet pusztító kór a tüdővész, gümőkór, cholera, különösen 1855, 66, 76-os években, a pestis, vörheny, diftéria, valamint a szülési (születési) gyengeség. Nagyon gyakori a csak napokat, heteket, esetleg hónapokat élt gyermekek száma. Idősebbeknél a guttaütés, legyengülés, és a különböző szervi betegségek. Kevés a 70 évet megélt száma, csupán egy ember élt 92 évet. A halottkém jelentések szerint a századfordulóra az átlag elhalálozottak nem érték meg az 56 évet.

A halálozások száma 1918 után folyamatosan és lényegesen csökken:

1918-ban még	163
1940-ben	52
1961-ban	42
1960-tól évi	51 fő.

Önkezével három ember vetett véget életének (valószínű, hogy a többi az Egyház nem vállalta temetni.) Valamint a háborút kivéve négy ember halt meg idegenkezű beavatkozástól. Míg a két világháborúban 434 földeáki vesztette életét.

A halvaszületett, ill. a meg nem keresztelt gyermekek nem az anyakönyvben, hanem külön nyilvántartásban szerepelnek. Ezeket a gyermekeket is kizárólag a temető kertben lehetett eltemetni. Általában a

szülők, nagyszülők, dédszülők sírhantja alá tették, de volt erre külön kijelölt parcella is. Ezekről nyilvántartást a temető naplójában vezettek.

Az ország 19. századi fejlődése Földeákot is érintette. Az uraságot építésein és gazdálkodásában, az Egyházat és az Önkormányzatot korszerű középítkezéseiben (templom, községháza, iskolaépítés, orvosi rendelés, gyógyszerár, posta), de elmaradnak az egyéni építések, az utcák házai még csak hézagosan épülnek.

Nincs mélyebb talajú vízfelvétel. A század utolsó évtizedéig kivétel nélkül ásott kútból merik az étkezésre használt ivóvizet. A század végi kútfúrások: Óföldeák 1902., Annamajor 1903 években. A Kornél erdőben kettő, egy melegvízű próba mélyfúrás és egy normál mélység 1895-1896-ban. Földeák községben a legelső ártézikut a főtéren 1895-ben, a Gőzmalomnál 1903, és a Zárda iskolánál 1906-ban. Ezt követően úgy szaporodtak, hogy 1925-re a teljes földeáki határban 42 ártézi kút volt, különböző fűrásmélységgel és vízminőséggel.

Az-idejéből orvos és gyógyszer helyi ellátása egészségbiztonságot jelentett, de ennek ellenére a fertőző vírusos és bacillusos megbetegedések szedték az áldozatokat. A lakosság létszámára vetítve ebben a században volt a legnagyobb az elhalálozás. Ez volt Földeák község *fekete* százada. De zömében még jellemző: a vertfal, földes lakás, szabadkémény, nádföldeles ház, mind olyan lakhatási körülmények, amelyeknek nemcsak szociális, hanem egészségügyi visszahatása is volt.

A község katolikus vallású lakossága 1850 körül 2.800, amely 1910 évre már 4.700, az 1920-as években pedig 5.200 volt. Ez évfolyamot követően a népszámlálási statisztikák községi bontásban vallási adatokat nem tartalmaznak.

A református keresztények 1870 táján kezdtek újból főleg Hódmezővásárhely és Makó vidékéről Földeákra telepedni. A 19. század végén iskolát vettek, ami egyben templomi gyülekezet is volt. Míg 1938-ban iskolatemplomot építettek. Lélekszámuk a múlt század végén 470-500 körüli volt.

Templom építésük 20. évfordulóján, az 1958. évi jegyzőkönyvben megörökítik azon presbiterek neveit, akik a templom építésében, annak irányításában és szervezésében aktívan résztvettek, hogy ismerje meg az Utókor a lelekes gyülekezet képviselőit. Ezek: Szirbik Sándor gyülekezeti lelképásztor, id. Csathó Kálmán tanító, Kalász Mihály és Fejes László gondnokok, Jeney László és ifj. Csathó Kálmán szervezők. Valamint többen névszerinti református vallású hívek, akik fizikai munkájuk segítségével vettek részt az építésben. A bezáró idézet: ISTEN helyi gyülekezetének teljes mozgósítása, munkaszervezése, adományok gyűjtésében és munkában elismert eredményeket értek el.

Csathó Kálmán kántor-tanító a beosztásával együttjáró eperfacsemetekert vezetője és agitátora a selyemhernyó földéaki tenyésztésének, ami a szorgalmas lakosságot évtizedes időkre szóló kiegészítő megélhetőségben segítette. A csemetekert dolgozói az ismétlő osztályokba járt fiúgyermek, akik a gyümölcsfa nevelésével ismerkedtek. A lányok pedig kézimunka gyakorlatot vettek a Tanítónénitől.

NEVELÉS TÖRTÉNET

A nevelés ősi formái, a nevelés tudatos tanítása már az ősközösségben is módszeres volt. A gyermekek a szülőktől, felnőttektől tanulták meg az általuk végzendő munkát. S ez a fejlődés magasabb fokáig, évszázadokon át, sok generáción keresztül képezve magukat a gyakorlati munkára.

Az ősközösség felbomlása után a Korszak papságára hárult a kultúraltabb életforma elősegítése, az adott vallás, vallások módszereivel, eszközeivel. Az időben alakult ki a jellegzetes mezőgazdasági és más kézműves tevékenység elismerése és továbbadása. Ebben jóval előttünk jártak a déli és a délkeleti melegebb hőmérsékletű földrészek, birodalmak és népnemzettségek.

A középkor kezdetén Nagy Károly császár idejéből való lehet a mi magyar oktatásunk eredete is. Őt a pápa koronázta meg, s ezzel elkötelezettje lett a vallásoktatásnak. Az ősi gyakorlat, a templom építését megelőzően a leendő templom mellé egyházi iskolák épültek, az iskolák vélt tananyaga az igehirdetés magyarázata, a vallásos hitre való kezdetleges nevelés, egyházi éneklés. A papok által élőlőszóban hirdetett és átvett ismeretanyag bővítésével alakult ki a továbbképzés. Adott időben elsősorban még csak papnevelés céljából.

Anonymus királyi jegyző magyar történeti írásából ismerhetjük a kereszténység felvételét. Az új vallás és az ősi pogány vallás közötti feszültség őseink között évszázadokon át igen nehéz és fegyveres összeütközéseket hozott egymás között.

A Keresztény Egyház kialakulása mellett, ill. egyidejűleg az egyházi iskolák építése is elkezdődött, ahol elsődlegesen az Egyház további fejlődéséhez a pap nevelés lehetett a cél. Az egyházi intézmények kialakítását ISTVÁN királyunk a Pápa által a nyugati külföldről ideirányított főpapokra, Gellért püspökre és Valter magisterre bízta.

A történelem írásai szerint Csanád vezér kérésére Gellért püspök az évezred első évtizedeiben Csanád megye területén *templomok építését* szervezi. (Amihez talán az óföldéaki templom is beletartozhatott?)

A 16. századi vallási reformáció előmozdította az iskolák fejlődését. A vélt igazság bizonyításához és annak megvédéséhez magasabb fokú felkészültség kellett, s ez nemcsak a papokra terjedt ki, hanem az egyszerű vallásos hívek ismereteire is. Noha erre az időre (felsőszinten) a vallási tudományok mellett a

humán tudományok is sokat fejlődtek. Ugyancsak a tridenti Zsinat (1564) is nagy előrelépést hozott az egyházi tanításban.

A Mohács utáni Magyarországon az egyházi iskolák keretében kialakultak a protestáns, valamint a katolikus népiskolák. Ettől az időtől már Magyarországra vetítve is beszélhetünk a jobbágyokra is kiterjesztett iskolázásról. Azonban ebben az időben még nem volt kötelező az iskola látogatása. Még ebben a 16-17. században a parasztgyerekek (Földeákon akkor még csak ezekkel számolhatunk) még mindig a szülőktől, nagyszülőktől tanulták az élethez szükséges gyakorlati tudományt. De ebben az időben még az életforma sem kívánta meg az írás, olvasás gyakorlatát.

A törökök megszállása idején a lassú gazdasági és társadalmi fejlődéshez sem volt szükség az iskolában tanulható tudományra, mondhatni egészen a 18. század végéig. Ugyan a 16. század közepétől megjelenik a korabeli magyar nyelvű *ábcés* iskolakönyv, de ennek előnyét még csak a felsőbb tudományokra törekvők használták.

A 17. századi iskolarendszer felfogásának alapja, hogy a gyermek 6. éves koráig kizárólagos nevelője az Anya, a család. Ezt követően a népiskolákban a *tudományos játék* s mindenek előtt vallásos nevelésben kell részesíteni a gyermeket. Előtérbe az erkölcsi erények fejlesztésével, az igazmondás, a szeretet, az engedelmség, a szerény magaviselet és a becsületes munka céljával.

A 18. századi Magyarország nevelési-oktatási szabályai szerint az iskolák a mindennapi foglalkozás elvárásának megfelelően intézményesednek, s a tananyagok lényegesen bővülnek. Mindezekből jelen krónikai írásban csak a földéaki egyházi iskolákra vonatkozó gyakorlat a lényeges. A mindennapi egyszerű élethez és foglalkozáshoz az úgynevezett alapfokú *kisiskolára* helyezik a szabályokat.

Mária Terézia császár-királynő a falvakra is vonatkozó Oktatási Nevelési Rendszer (Rátio Educationis) pátenst 1777. augusztus 22-én adta ki. Azonban a magasszintű követelménye miatt nem töltötte be célját. Utóda és fia II. József ennek átdolgozását rendelte el. Így már az új tanítási modellben kialakul az írás, olvasás, számolás követelménye. Ennek szükségét a mindenki által ismert közmondás, vagy igazmondás is alátámasztotta: *nem írok, nem olvasok, én magyar nemes vagyok. A tudomány* oktatása szempontjából nem volt különbség a kishemesek és a jobbágyok között. Földeákon első jele a hivatalos oktatásnak a 18. század utolsó évtizedében, 1795-ben jelentkezett.

A 19. századelőn a tanítók járandósága úrbéri föld használat volt, amit a lakosság természetbeni ajándékai, juttatásai egészített ki, valamint a község által biztosított lakás.

A 19. század előtt a reform országgyűlések töltik ki, ahol többek között az iskola program továbbfejlesztését és az ehhez kapcsolódó törvényeket alkotják.

A század kiváló vallás- és közoktatásügyi minisztere báró **EÖTVÖS** József terjeszti elő az 1848. évi XI. törvénycikkben megjelenő, a 20. század első két évtizedéig megélt iskolatörvényt. Eötvös József minisztersége 1848. év április 17-től 1848. szeptember 11-ig (hosszabb szünet után) majd a kiegyezést követően 1867. február 20-tól folytatódik az 1871-ben bekövetkezett haláláig tartóan.

A törvény lényege: Törvénybe iktatni a feudális iskola rendszer megszüntetését. A törvény az egyházi iskolák pénzügyi fedezetét közadóból írja elő, míg az állami iskolák fenntartását az állam fizeti. Az iskolai kötelezettség (már akkor) a fiúknak 6-12. évig, a leányoknak 6-10. évig. Tantárgyak: írás, olvasás, számolás, természettan, hazai (magyar) történelem, földrajz, polgári jogok és köteleességek, testgyakorlás, éneklés. A kiváló Miniszter munkájának gyümölcse csak a halála utáni időkre, 1891-et követően érik be.

Eötvös József miniszter a 19. század derekán megszerkeszti a **Néptanítók Lapját**, amikor még csak felekezeti iskolák voltak, melynek első számában maga ír vezércikket: **A Néptanítókhoz** címzett lelkesítő, biztató beszédet mond az ország összes Tanítójához. *...az élő, eleven hivatástudat, a tanítói felelősségérzet, lelkiismeret nélkül nem lehet teljesértékű a Tanító...*

Földeáki emléke nem érdekel nélküli. br. Eötvös József miniszter leányát, Eötvös Ilonát 1868. augusztus 2-án (id) Náray Lajos (1842-1905) óföldeáki lakos birtokos vette feleségül. A Miniszter két alkalommal, 1869. ill. 1870-ben járt Földeákon, leányát, ill. unokáját ifj. Náray Lajost (1870-1919) meglátogatni.

Az egyik látogatása alkalmával **Oltványi Pál** plébános iskolaelnök meghívására (személyes ismerettsége) községünknek egy történelmi emlékü órát adott a főtéri iskolában, amikor a nevelési, tanítási módszer magas képzettség elismerve, *az Iskolát minta iskolának minősítette.*

Az 1868. évi XXXVIII. tc. Népiskolai közoktatás címen ismét törvénybe szabályozza a tanulás, a tanítás rendjét. A törvény 148. szakaszából kiemelve: Minden szülő és gyám köteles gyermekét 6. életévének betöltésétől, a 12, illetve 15 éves koráig nyilvános iskolába járatni.

A Népiskolai tantárgyak: hit- és erkölcsstan, írás, olvasás, számolás, magyar nyelvtan, természetrajz, gazdasági ismeretek, polgári jog- és kötelesség, testgyakorlás. A szorgalmi (tanulási) idő faluhelyen éven át 8 hónap, úgy a hitfelekezeti, mint az állami vagy magániskolában. Az iskola egy tanterme legalább 60 gyermek befogadására legyen alkalmas, valamint a fiú és leánygyermek elkülönülve külön teremben, de legfeljebb külön padosorokban oktatandók. Egy tanító 80 gyermeknél többet nem oktathat. A mindennapi iskolában a heti tanítási idő 20-25 óra, az ismétlő és a tanonc osztályokban (13-15 évesek) télen heti 5 óra nyáron 2 óra.

Földeákon 1905-től az ismétlő (helyesen továbbképző) osztályokat az 5-6. osztályos tanító tanította, aki mezőgazdasági, állattartási és gyümölcsstermelés ismeretekre adott oktatást. A tanoncokat (ipari, kereskedelmi tanulók) pedig 2. és 3. osztályos tanítók tanították.

A leánygyermek oktatását a Zárda iskolában a tanító Nővérek képezték: kézimunkára, varrásra, mosásra, foltozásra, sütésre, főzésre és család szeretetre, s mindez Földeákon csak a 20. század kezdetével valósul meg.

Az Iskola helyi felügyeletét az Iskolaszék Elnöke a Plébános, reformált vallású iskolákban a Presbiter gyakorolja. Népiskolai Hatóság a Tanfelügyelő. Az egyházi, vagy községi népiskola tanítóinak díjazását költségvetése alapján a Községi Elöljáróság fizeti.

A 19. század soha nem ismert fejlődést hozott Európába s ezen belül Magyarországra és községünkre is. A gazdasági, kulturális és tudományos fellendülés új kategóriába sorolja a falvakat. Az 1868. évi XXII. tc. lépteti életbe a lélekszám és a területi nagyság alapján a községek besorolását.

Mégpedig:

- Nagyközség az a közigazgatási Önkormányzat, amely törvénybe előírt feladatát és célját saját erőből (költségvetéséből) biztosítani tudja.
- Kisközség az a más szomszédos községgel (községekkel) szövetkezve (körjegyzőség) tudja csak a törvényi feladatát ellátni.

ISKOLA ÉPÜLETEK - BERENDEZÉSEK

Óföldeák

Községünkben a középkori iskolák ismeretlenek. Az első tanügyi megmozdulás 1723-ban volt, amikor a Pápa a hosszú 150-170 éves mohamed török megszállás után Bieliczki Sámuel személyében papot küldött a falunak. A Plébános és a szűkkörű Elöljáróság a paroklya épületében tart egyházi oktatásokat, melynek még semmi kapcsolata nincs az iskolarendszerű oktatással. Mária Terézia királynő pátensének megjelenése után 1795-ben egytermes nevelde épült a paroklya épületéhez, amiben kezdeti módszerrel nevelték az alacsonyabb korú, családban élő és még munkába nem állható gyermekeket. Önálló oktatás még nincs, ezért a feladatot a Pap vagy az íródeák látja el. Ha nem is gyakori, de a Királynő rendeletének mérsékelt betartására téli időben a felnőtt korosztályt is segítik legalább a nevük leírásának tanulásában.

A falu feljegyzése szerint (historia domus) 1735 óta papja ugyan nincs a falunak, de képesítés nélküli tanító az íródeák, akik 1795-1830 közötti időszakban, név szerint hét írástudó foglalkozott az *alkalmi* tanulókkal. Ezek közül állandók:

1830-1836	Balázs Mihály jegyző,
1836-1840	Zombori József tanító
1844-1845	Kis Antal tanító-éneklő

Kis Antal képzett tanító 1846-tól új Földeákon folytatta tanítói, ill. kántori foglalkozását.

A nagy árvíz miatt a paroklya és a tanterem is súlyosan megrongálódott. A hit hirdetése és templomi gyakorlása 1924-ig, valamint a *tudomány* oktatása, 1895-ig szünetelt.

Új Földeák (továbbiakban) Földeák

A lakóházak építésével egyidejűleg Návay Károly földesúr által átengedett, a major egyik alkalmas gazdasági épületét alakították át imaháznak és iskola teremnek. Az új iskola építése már folyamatban volt, amikor 1858. nyarán az alkalmi iskolát villámcsapás érte, aminek következtében porig leégett. Átmeneti időre (az iskolaépület elkészültéig) tanoda részére kibérelte az Egyház Gilinger János egyházi kurátor (ma) főtéri házát.

1848-ban épült fel a plébánia (nem a mai, hanem ennek alapjául a jóval kisebb eredeti), ahol a Tridenti zsinat által szabályzott és előírt anyakönyvezés máig folyamatosan vezetve van.

1864. február 8-án volt a községnek nagyobb jelentőségű "ünnepi tanácskozása", amikor az egyházközség vezetője Oltványi Pál plébános beszámolt a templom, a paplak, a község háza, a kéttantermes két tanítói lakással épült iskola (a jelenleginek korai elődjei) zsindelettel történő építésének eredményes befejezéséről.

Az iskolai lakás használói, valamint az iskolában az első tanítók: Kis Antal kántor-tanító és Kis János tanító (akiknek máig hiányzik az érdemleges történelmi elismerése).

Oltványi Pál mint iskola elnök a két tanító egyetértésével 1865-től bevezetik a téli "vasárnapi" iskolát, ill. a tanítást. Itt nem az iskolaköteles gyermekek, hanem korra és nemre való tekintet nélkül elsősorban az írás, az olvasás és a pénzsámolás ismeretére érdeklődő felnőtteket oktatták.

Az emlékirat szerint az iskola berendezései egyszerűek: olajozott palincsdeszka padlón tanítói asztal, hosszú asztal a tanulóknak, hozzá támaszték nélküli deszkapadok, tábla deszkából feketére festve, vaskályha (vagy kemence) térkép, vashuzalon csusztatható golyós számoló állvány, amit kiegészít a padokon ülő gyermekeknek 10 szem kukorica, tölgyemlék a számolás gyakorlásához.

Az 1878. évi szeptember 9-én tartott községi képviselőtestületi ülésen többségi szavazattal az Egyház és a Község Képviselő-testülete elfogadta az emeletes Apáca Zárda és Iskola építésének tervét. A zárdaiskola alapkövetétele 1880. Pünkösöd napján volt, aminek beszentelését Oltványi Pál a Csanád megyei Zárdaiskolák Igazgatója végezte.

Az építést Klein Lipót hódmezővásárhelyi építészmérnök vezette, aki az épületet időre, 1881. év október hónapra befejezte. A távoli körzetben is nagy

jelentőséggel bíró zárdaiskola épületet megyére szóló ünnepség keretében, 1881. október 2-án szentelték fel.

A zsindelettel Zárda lakói Bajorországból behozott Miasszunyunkról elnevezetett Szegény Iskolanővérek voltak. Akkori létszám megoszlásuk: tanítói foglalkozásúak 4 fő, és gazdasági feladatokat ellátóak is 4 fő volt.

A Zárdaiskola épületének homlokzatát méternél magasabb nagyságú szent Pétert és Pált ábrázoló két kőszobor díszítette, amit az orosz hadifogságban magukba szívott lenini ideológia hatására 2-3 köztiszteletben álló személyek, a tanács köztársaság szimpatizánsai, 1919-ben a szobrok nyakára kötelet kötve, sérülés nélkül eresztették le, s az iskola fűskamrájába helyezték el. Mátyás Béla plébános az egyházi iskolák elnöke 1920-ban visszahelyeztette a szobrokat az eredeti helyükre. Ezzel egyidőben, hogy következmény nélkül maradjon a cselekmény, az érintett személyeket befolyásos cselekményük alól rehabilitálta. A szobrok csak az iskola államosítását követően kerültek 1949-ben végleges eltávolításra.

A személyeket gyermekkoromtól ismertem, egyikkel haláláig beszélő barátságban voltunk, így tudom azt is, hogy már 1945-ben felkérték, amit később is megismételtek a helyi Pártszervezettől, hogy vállaljon a pártban vezető tisztséget, vagy legalább is legyen párttag. Ettől elzárkózva nem lett a pártnak tagja, sem agitátora.

Az iskolák tantermei a századvégére ismét kevésnek bizonyulnak. Óföldeákon 1895-ben kéttantermes iskola épült a faluháza mellett. Az egyik állami, a másikat Dr. Návay Lajos birtokos építtette és fizette a tanító javadalmazását.

Továbbá Óföldeák 1911-re központi költségvetésből a második állami iskolaosztály építésére kölcsönt kap, ami 1914-re épült fel. Tanítók:

Várkövi Kálmán, Philipppi Vilmosné, Gombos János,

Philipppi Vilmos igazgató

A lakosság szaporodásának szükségletére 1942-ben újabb állami osztályokkal bővül az iskola épület, s ezzel együtt az egészet átépítik a mai formájára és 6 osztályt oktatnak benne.

Okmányokból ismert tanítók:

1931. XII. Sárpátkyné Schwacz Margit

1933. VIII. Kukovitsné Braun Róza

1934. VIII. Nagy Gyula igazgató

1934. VIII. Bicskei Ferenc

1939. Kiss József

1881. március 1941. Szurgyi Margit

1941. Kiss J. Miklós

Földeák községben a nagyléptékű fejlődés és igény eddigi foltozgatása nem sok eredményre vezetett, így 1900. március 25-én a községi Képviselőtestület a 25. kgy. határozatával teljes egyetértésben úgy dönt: 1901-ben újjáépíti az 1864-ben épült iskolát, 4 tantermes és 2 tanítói lakásosra. (Ez a mai főtéri iskola.)

A község a századelején igen nagy építési kampányba fogott. A nagyiskola, a községháza és a jegyzőlakás, egyenként is éveket vett volna igénybe. Ezt a befejezési idő is 1905. év végén igazolta. Az építkezések közül a legnagyobb hiányt jelentette az iskola, amit közben bérelt épületekkel pótoltak.

A békés 19. századvégen a lakosság száma növekszik. A legnagyobb problémát az óvodai és az iskolai tantermek hiánya jelenti. 372 óvoda köteleből, csak 112-en tudnak az óvodában helyet kapni, mivel az óvodai helyiségeket is tanodának kell átadni. Mire az iskola felépül, változatlanul tantermi helyiségeket kell bérelni.

Van Földeákon 8 tanító. Ha szigorúan az 1868-as tanügyi rendeleteket vennék figyelembe, mely szerint egy tanító legfeljebb 80 gyermeket oktathat, a 834 gyermek helyett csak 640-re van (volna) tanítói kapacitás.

Óföldeákon még csak két iskolaosztályterem van, 1 állami és 1 Lajos iskola a 240 gyermekre. 1892-től növekvő létszámban lépnek iskolába a gyermekek. A földeáki iskolába éves átlagban 522 fiú- és leánygyermek jár. A községek lakossági fejlődésére utal, hogy az iskolaköteles létszám 1910-ben a két községben az eddigi 720-szal szemben már 920 gyermek van.

Az iskolával kapcsolatos témák évtizedes időközökkel reformokat indítanak el. A századfordulón nemcsak Földeákon, de más községekben és városokban is nagy volt a *gyermekáldás*. S mindezt nehezítette és áttekinthetatlenné tették a járványos betegségben elhalt szülők árvái, akiket az Árvaszék leginkább a Menhelyekben tudott elhelyezni. Az 1901. évi VII. tc. és a X. tc. rendelkezik az Állami Menhelyekről. Ez felöleli a 6. éves, illetve a 15. éves korig való állami neveltetésüket. Vidéki Telepvezetőket alkalmazva, aki helyben megfelelő családnál Nevelőszülőket választ ki, s ezek családi körében gondoskodik a neveltetésükről.

Földeákon a századelőtől a menhelyi (lelenc) gyermekek elhelyező felügyelője Meszlényi Antalné (tanító neje) volt 1944-ig.

A lakosság még az I. háború előtt egyöntetű kifogást emelt Lukács István főjegyzőnél, az idegen gyermekeknek a községben való elhelyezése ellen. Nehéz problémát jelentett a megértő kifogás, s ennek megoldása két évtizedet váratott magára. Az egyik legnagyobb gond volt, hogy a gyermekes szülők idegenkedtek az ismeretlen eredetű gyermekekkel szemben. Tiltakoztak, hogy a menhelyiek a

földeáki gyermekekkel egyazon osztályba járjanak. (Nemcsak földeáki jelenség volt ez.)

A háború végét követően lehetővé vált, hogy a községben egyosztályos állami iskolát építsenek a Szabados István 1880 körül a Návay családtól vásárolt "kuria"-ban, a főtéri épületben lévő Posta mellé. Állami költségen azzal, hogy a menhelyi gyermekek csak 2 osztályt járnak, s azt a két évfolyamt egy tanító neveli. Az első tanító 1922-23-ban Zádorlaci (Hemmen) Éva okleveles tanítónő volt, de 1926-ra, mire én is I. osztályba jártam, megszűnt a korábbi harc és az ellenkező felfogás. Földeákon ez az egyedüli iskolaosztály volt csak az állami, meg a Tanítónéni, aki nyugdíjazásáig mindig I. osztályt tanított, fizetését az állam fedezte.

Itt megjegyzem, az 1948 előtti iskolarendben a tanítók mindig azonos osztályokat tanítottak, majd csak az 1940. évi törvény módosította volna, de az nem került végrehajtásra, a 4 alsó és 4 felső osztályok személyes továbbvitelét.

Földeákon éppen úgy, mint más községekben a lelenc gyermekek nevelése, egyes családoknál, gazdasági kérdés is volt. A községben a négy évtized alatt több mint 260 gyermeket neveltek fel. Voltak 2-3 évestől 6 éves korig és ettől 16 éveskorig. A nevelési pótlék a korra fordítottan volt arányos. A kisebbekért többet, a nagyobbakért, akik dolgozni is tudtak, kevesebbet fizetett az Állam. Az I. világháború után a hadiözvegy asszonyok karolták fel a kisebbeket, a több jövedelem és az olcsóbb fenntartásuk miatt. Míg a nagyobbakat többen a saját gazdaságukban dolgoztatták a koruknak megfelelő munkában. Nem számottevő, de voltak gyermektelen szülők, akik megszerették a nevelésükbe hozott gyermekeket és örökbe fogadták az állami Gyámtól. Egyes leszármazottak a lakosság széles rokonságaiba kerülve földeákiak lettek.

Velem is járt 1-2 gyermek az iskolába, s hiába ültették a hátsó padba, bizonytal mondom, voltak kiemelkedő tehetséggel megáldott gyermekek is.

1920-ban ismétlődő osztályokkal (13-15 évesek) együtt Földeák és Óföldeák községben már 1400 gyermek lett iskolaköteles, valamint 300 óvodáskorú gyermek volt. Most már nemcsak korszerűsített programokra, hanem iskola építési akciókra is szükség lett volna. 1928-ban az óvoda bővítésére, még a zárda építésének idején Oltványi Pál 3/5-öd, s az Iskolanővérek 2/5-öd részben vásárolt szomszédos ház átalakítását tervezték, de a 30-as évek gazdasági viszonya ennek nem kedvezett. Továbbra is a szűkméretű termet kellett használni, amihez nyáron csak a diófás udvar adott bővebb mozgásteret. Végül az átalakítás, felújítás csak évtizedek múltán történhetett meg.

ISKOLÁK ÉS TANÍTÓI LAKÁSOK ÉPÍTÉSE AZ 1920-AS ÉVEKBEN

Az 1926. évi VII. tc. előterjesztője gr. Klébersberg Kunó vallás- és oktatásügyi miniszter, akinek idézett mondása volt: A kultúrtárca egyben honvéd

tárca is. A magyar hazát elsősorban nem kard, hanem a kultúra (tudás) tarthatja meg, és teheti naggyá!

Az 1926-27-es években a törvény alapján óriási ütemű népiskolai programok bontakoztak ki. Három év alatt 5.000-nél több népiskolai tanterem épült. Meggyorsult a tanyai iskolák és a hozzáépült tanítói lakások építése.

Az idézett törvény 1. pontja: A mezőgazdasági népesség érdekeit szolgáló vidéki népiskolák építését írta elő.

Klebelsberg Kunó vallás- és oktatásügyi miniszter életútját, a hazáért tett műveit és kultúrtevékenységeit *gr. Klebelsberg Kunó emlékezete* c. könyvében 1995-ös kiadásában *dr. Zombori István* (Szeged) történész foglalta össze.

Az 1940. évi XX. tc. Az iskolai kultúra előrehaladása és követelménye értelmében a 8. osztályos népiskolák 1940. szeptember 1-vel történő bevezetését rendeli. Két tagozatra oszlik, az alsó 4 és a felső 4 osztályokra. A felső 4-ből az utolsó kettő, népiskolai mezőgazdasági tanulmányi oktatás, míg a 9. évben gyakorlati gazdasági oktatásban részesül a tanuló. Ezen tanulmányi rendszer eredményétől várják a községek *"újgenerációs európai szintű felemelkedését"*. Ugyanakkor a leányiskolákban: nevelési, háztartási és kertészeti ismereteket sajátítanak el.

Ezzel egyidejűleg az 1868. tc. 38. szakasza értelmében meghatározott "ismétlő" osztályok megszűntek volna. Ez a törvényi elképzelés a háború fokozódó előrehaladása miatt nem kerülhetett végrehajtásra.

Földeák területi megosztása nem tette szükségessé a tanyai iskolák építését. Mindkét községben volt iskola, így a tanyavilágból a közelebbnek tartott helyre járhattak a gyermekek iskolába. Ezzel együtt az iskola megközelítése a távolabbi részektől - Rosszvizi tanyasor, Páskum, Szarazéri tanyák, Gajdos - nagyon megnehezítették a gyermekek iskolába járását. A földéaki tanyás lakás a 19. század utolsó harmadában alakult ki és gyorsan szaporodott az előnyösebb helybeli földművelés céljából. Ez gazdaságosabbá tette a paraszti földművelést.

Adott időben, de a 20. század előn is a lovakat nem azért tartották, hogy a düllőben összegyűjtött gyerekeket iskolába szállítsák. Ha rossz idő volt, hát nem mentek. A negyvenes évekig pedig kerékpár alig volt az egész falu területén, és az sem a tanyaiaké. A tanyai gyermekek télen-nyáron igen csak megszenvedtek az iskolai tudományért. Ennek is tudható be, hogy faluból kevesebbnek volt kedve továbbtanulni, akár szakmát is.

Az iskolák, iskolaszerek felszereltségéről, ismereteiről a 19. század iskolatörvényei alapján tudunk közvetett ismereteket szerezni. Csak az 1886. és 1887. évi törvények alkalmazása során található intézkedés: főleg a padok, asztalok, a tábla, kályha, világítás, tisztaság, olajos palincsapadló, vagy kövezet. Tanszerek: könyvek már vannak, de az évfolyam után - aki megvette is - visszahagyja a következő évfolyamnak. A szegény gyermekeknek az Iskola ad könyvet, vagy a szomszéd gyermekek egy könyvből tanulnak. Ha a gyermek a

könyvet, az iskola tanszereket, a táblát, krétát, stb. károsítja, a kárt a szülőnek meg kell fizetni.

A kor általános látványa és gyakorlata szerint az iskolába menő gyermekek az 1-2 könyvet, táblát, írószereket, meg az étkezésre vitt lekváros- vagy zsíroskenyér uzsonnát, nagy többségében vászonból varrt, vagy szőrtarisznyába hordta. Majd csak a 20-30-as években terjedt el a kemény papírból préselt hátitáska használata. Az 1940-es évekig lassan korszerűsödött a századeleji palatábla, majd a zománcozott tábla és a hozzá való ironok. Az iskolai golyós-tologató *számítógépek* hosszú időt megéltek a népoktatásban.

A számtan alapműveleteit az első osztályban a kéz ujjain, kukorica, gesztenye és más bogycok segítségével is érthetővé tették a nevelők. Az osztás, szorzás már a második osztály művelete volt.

A tudomány kultiválása és fejlesztése ősi célokra alapszik. Mellőzve a történelmi rendszereket, a 20. század gyakorlatát nyomon követhetjük, ami nem hiányzott a Világ Vallások és nagyobb bevett vallások képzéséből, tartalmából sem. Nevezetesen a hittérítők és az alsóbb papság képzéséből, az ingyenes, az Állam, vagy az Egyház által maximálisan támogatott képzési tanulási megvalósulás. Trianon után Klebelsberg oktatásügyi miniszter is ezt tartotta és tette lehetővé, de nemcsak a papnövendékek részére, hanem aki egyáltalán tanulni szándékozott. A szülők, akik a gondozásuk alatt lévő gyermeket tudományra képesíteni szándékoztak, az országban a tanult tudomány bármely szintjére feljuthattak. A kereset és vagyonnélküliek *szegénységi bizonyítvány* alapján tanulhattak.

Az oktatási törvények nemcsak a népiskolai rendszereket szabályozták, hanem minden esetben a magasabb képesítést adó felsőfokú intézmények rendjét is. A Krónikának ez nem lehet témája, mivel Földeákon csak általános iskolai oktatás volt.

Azonban az 1920-as évektől mégis csak volt kitérő. Az I. világháború utáni években helyi Iskolaszék határozatával a középiskola, 4 polgári magán úton való képzése valósult meg. A fiúkat a 6 elemi elvégzése után Dehény Lajos tanító úr készítette fel a Battonyán volt osztályvizsgákra. Míg a leánygyerekeket a zárdai iskola Apácai oktatták, akik Szegeden a Zárdai Polgári Iskolában vizsgáztak.

Nem volt 15-20 tanuló egy-egy évfolyamon, de a jobb módú gazdálkodók, az iparosok, az értelmiségi származású fiúk- és lányok 6-8 fővel rendszeressé tették a magántanulást.

A fiúk magántanulási módját megszakította az 1927-28-ban felépült makói Klebelsberg Kunó r. kat. Polgári Fiúiskola rendszerbe állítása. Földeákról elsőként 1930 szeptember 1-vel - Bánkszi Mihály, Bakos Pál, Bárdi Pál, Lele László és Adók István - vonaton mentünk Makóra bejárva tanulni a polgári

iskolába. Ez a típusú iskola kedvelt lett a földeáki gyermekek részére, s minden évben többen és többen használták a kínálkozó lehetőséget a továbbtanulásra. Mint középiskola alapot adott a további magasabb fokozatú iskolába való belépésre is.

A lendületes és értelmet adó képzésnek (II. világháborúra való felkészülésig) a kiképzett fiatalok részére voltak nehéz évek is. Nem tudták a tudományukat hasznosítani. Pl. Földeákról a 20-30-as években két tanító (férfi és nő) ment el vidékre, mert itthon szégyeltek napszámba járni. A városban kényszer munkások lettek a havi 40 kg. kenyér ára erejéig. Volt, aki Földeákra jött s főállásban gazdasági kocsis volt. Szabadidejében pedig, hogy a tanult kultúrától ne szakadjon el bekapcsolódott a helyi művelődés szervezésébe. Voltak kis papok, akiknek a munkabér ára az eltartásuk volt. Volt földeáki, aki Gödöllőn végzett az agráregyetemen, s idehaza a *zöld* diák egyensapkában hagymát rakott és napszámba járt. És még több fiatal, középiskolás képesítése mellett, annak reményében, hogy egyszer állandósulhat, díjtalan díjnokként ingyen is vállalat munkát, vagy legjobb esetben 8-10 pengőért is dolgozott havonta.

A II. világháború meghozta a képzettek munkába állásának lehetőségét. Az alulképzettek pedig 4 középiskolával korlátlan létszámban jelentkezhettek Felvidékre és Erdélybe segédtanítóknak.

Mindazok pedig, akik eleve magasabb felsőbb végzettséget tűztek ki célul: pap, tanár, mérnök stb. képzésre, a makói, szegedi, gödöllői, vagy budapesti gimnáziumba mentek tanulni. Földeákról is, mivel internátusi (kollégiumi) elhelyezésben részesülhettek.

A következetes igény hozta meg, hogy a klebelsbergi iskola program az új 6.650/1945. M.E. számú rendelettel oktatási törvénybe épült. Az intézményes iskolarendszer, mely biztosítja a fajra, nemre, társadalmi állásra tekintetlen képzési lehetőségeket.

Földeák község első neves tanítói képesítésük birtokában itt Földeákon keztek tiszteletre méltó pályájukat, elődeink értelmi képzésére.

1844-1893	Kis Antal kántor-tanító (éneklő) jegyző
1846-1895	Kis János tanító
1867-1904	Kis János tanító (Kis Antal fia)
1895-1915	Várkövi Kálmán tanító. Az óföldeáki és az új földeáki iskolákban, 1915-ben orosz fronton esett el.
1881-1920	4 zárdai Iskolánóvér
1920-1948	6 zárdai Iskolánóvér
1893-?	Bernát Terézia segédtanító
1893-?	Barka Antal segédtanító
1895-1928	Horacsek András kántor-tanító

1886-1924	Szirbik István ref. tanító-lelkész
1899-1941	Dehény Lajos tanító
1903-1945	Meszlényi Antal tanító
1922-1945	Zádorlaci (Hemmen) Éva tanítónő
1923-1954	Kilár Károly tanító, h. kántor
1925-1956	Csathó Kálmán ref. tanító, h. kántor
1927-1954	Dehény Kálmán kántor-tanító, igazgató 1940-1948
1940-1955	Benkóczi Antal tanító
1942-1967	Dr. Nagy Istvánné tanító
1940-1942	Kovács József kisegítő tanító
1940-?	Schweitzer Márta tanító
1940.IX.-XII.	Bánszki Mihály tanító (katonai szolg-ra bev-)
1942-1955	Novák Klára tanító
1938-1940	2 fő Iskolatestvér Szerzetes tanítók

Kilár Károly tanító, aki 1901-ben Zala megye Söjtör nagyközségben született és nevelkedett, pályázat útján került Földeákra helyettes kántor-tanítóként. A zalai "a-á" hanghordozása, a zali nyelvezete különösen hatott a földeáki lakosokra. Egyébként képzett és határozott fellépésű tanító volt. De a lakosok többségének nem volt népszerű, idegennek tartották. Ő maga is így érezte magát.

Egyetlen egyszer én is kaptam meg nem számolt pálca suhintást, de meg volt az oka: az előttem ülőnek játékos véletlenségből a hátára fröccsenttem a tintát. Sírva mentem haza, amikor elmondtam az Édesanyámnak, még kaptam ráadást. Ennek ellenére a Tanító úrral felnőtt koromban közelebbi barátságba kerültünk.

A mai nevelési módszerben, amikor a tanulói tanács irányítja a nevelőt, lehetetlenként hangzik, hogy a *felszabadulás előtti* történelmi időkben minden tanítónak az elemi fiúosztályokban és minden tanárnak a középiskola 2. osztályáig nevelési céllal pálcaja volt. Akik erre a korra nem voltak javíthatók, azokat *elbocsátották* az iskolából és ennek olyan hivatalos nyoma volt, hogy a helyi iskolák egyikébe sem vették fel továbbtanulásra.

Földeákon a leánygyermeket az Apácák oktatták, ott pálca nem volt, emléksímeret szerint leányt soha nem pálcaztak meg. Hiszen a lányok általában sokkal jobb magatartásúak és szorgalmasabbak voltak a fiúknál. A zárdában a lelki nevelésen túl a testi nevelési módszer büntető fajtája a sarokba, vagy a kályha mellé állítás volt, háttal a diáktársaknak.

A családok *mérsékelt* fegyelmezési módszere, a gyermek 7-8 éves koráig a kukoricán térdeplés szerepelt azzal a megalázással, hogy amikor a szülő megengedte a felállást, bocsánatot kellett kérni és megígérni, hogy *soha többet nem leszek rossz*. De az eresz alá feldugott pálca, vagy a falon lógó ostornyél *boldogabb* vége az eset súlyossága szerint megfelelőbb hatású volt. Áttekintve a

szülői nevelés módszerét, már korábban kialakulva is, a falura kiterjedően nem sok módszerek váltakoztak. Ebben is egyöntetű volt a szülők nevelési kötelessége.

Véletlenül sem kell arra gondolni, hogy a szülők, nagyszülők nem szerették gyermekeiket. Bizonyíthatóan sokkal jobban, mint ma. Akkor az életre, fegyelemre, tisztességtudatra nevelték, ami vonatkozott az *úri házakra is*. Akkor elsődlegesen a szülők határozták meg a nevelés célját és módszerét, most a gyermekek.

TANÍTÓK IRÁNTI TISZTELET

A tanítók iránti tiszteletéről csak személyes ismeret és élmény alapján lehet érdemben megemlékezni, a valós életformát tükrözni. Tanítóink a tisztelet és az elismerés magas szintjében részesültek, amit a tudásuk, az emberi kapcsolatuk és a lakossághoz fűződő viszonyukkal értek el. A falusi nép tiszteletét nem a bíró, a jegyző, vagy más értelmiségi nyerte meg, hanem a Pap és a Tanító volt az elismert *értelmiségi*. A névsorból is látszik, hogy Földeákon többen évtizedeken át nevelték az ifjúságot, így az egész falu népével bizalmi és közvetlen kapcsolatokba kerültek. Ez az értelmi réteg volt aki foglalkozásán kívül is barátságot nyújtott a népnek.

Az 1945 előtti életvitelben gyakori utcai vendégek voltak. A hétvégeken, vasárnaponként és más ünnepek délutánjain, amikor a fáradt paraszti nép is ráért kiülni a háza előtti kispadra. Ezt az alkalmat használták fel a tanítók az utcán való sétálásuk alkalmával a közelebbi barátság erősítésére. Ezt a kapcsolatteremtést a volt tanítványok és szülők nagyra becsülve élvezték és hasznosították. Kezdődött a beszélgetés az időjárással és befejeződött a család életével és problémáival. Az emlékezésekben elmondták örömeiket és bánatukat. Véleményt, vagy tanácsot kértek, vagy éppen támogatást. Bevált gyakorlat volt és bizalom kérdés a tanítókkal való bizonyos dolgokról való beszélgetés, gyerekekről, tanulásról, a jövőről.

Ez egy ilyen világ volt! A tanítók voltak azok, akik a legtöbb diszótóban, lakodalomban vettek részt, vagy részükre disznótórost vittek a gyerekek. A kocsiról, a bicikliről, gyalogosan az utca másik oldaláról is átköszöntek a Tanítónak, a Papnak: a tudásra, tiszteletre, becsületre nevelés elismerésének tiszteletként.

A tanítóknak nem volt magas fizetésük, viszonylag képzettségük és feladatuk alatt kapták anyagi javaikat, ezért is nevezték a 20. század közepéig e szakmabelieket a *nemzet napszámosságainak*. Na meg azért is, mert értelmüknél fogva a község alkalmi feladataiban: összeírások, társadalmi oktatás, tájékoztatások, ellenőrzések végzésében is részt vállaltak.

Az ismert történelmi emlékekből idézve - mivel úgy az egyházi, mint a községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek - megsemmisültek. Földeákon méltó és teljes tiszteletadással Dehény Lajos tanító urat, akit 42 évi földeáki tanítói nevelőmunkája elismeréséül, az 1942-ben volt temetése alkalmával, eddig egyedülként, abban a tanteremben ravatalozták fel, amelyikben élete folyamán tanított. A Néptől való utolsó (közvetített) búcsú szavai, s a község lakosainak könnyező búcsúzása pedig a templom előtt volt megtartva.

Dehény Lajos tanító iránti népi tisztelet máig kisurgárzik a földeáki emberekből. Természetesen, akik személyesen is ismerték, vagy szüleik véleménye alapján, vagy akik áttekintették nevelői életét, *egyenlők között az első*. De nem így alakult a Hatóság elismerése.

1948-ban a négy új pártból alakult Önkormányzati Képviselő Testületben Bernáth József képviselőtag által írásban és szóban előterjesztett javaslatára, melyben Dehény Lajos tanító érdemeit, népies személyiségét méltatva javasolta, hogy róla Földeák községben utcát nevezzenek el. A javaslat egyhangúan elfogadást nyert és jegyzőkönyvbe íratott.

"Ez akkor igen szép és bizalmat keltő nagy tett volt! Hetekig erről beszélt a

falú Népe, igencsak helyeselve az elhatározást. Hiszen Návay Tamás birtokost kivéve Földeákon, földeáki illetőségű nevét utca, vagy tér nem viselte. Viszont a valóság tükrében láthatjuk, hogy ez a tiszteletre méltó elismerés a mai napig csupán az 1996-ban készült Földeák községi térképén olvasható pótcselekmény".

A 48-as határozat tudatosan, vagy anélkül feledésbe ment. Az utcanevek szocialista rendezése 1950-53-as években lett napirendre tűzve. Földeákon is a 19-es népbiztosok, a kiemelkedő MKP harcosok: Vásárhelyi Kálmán, Bacsó Béla, Fürts Sándor, Rózsa Ferenc, Devényi Lajos, Sallai Imre stb. kerültek kiválasztásra, és olvadtak be a hagyományos utcanevekbe.

A Tanács Vb. határozatával kijelölte és elkészítette az utcanevek és házszámok tábláját, amiket rendeltetésének megfelelően átadott az érintett lakosoknak. Így kerültek a sportpálya mellett húzódó egysorház utcába *Devényi Lajos* nevét igazoló házszám táblák. A 9 háznak, egy kivételével, ma is ez igazolja a ház azonosságát.

A magam részéről mind a három polgármesteri ciklusban szóban és írásban kértem a felülvizsgálatot és az eredeti határozat szerinti módosítást, ugyanis az eseménynek időbeni személyes ismerője vagyok.

Tehát Dehény Lajos tanító úr érdemeit ismerve, *ígérték* de nem kapott *semmit*. Időközben a témát a faluban többen kérdőjeles mondatban feltették: Mi

az Dévényi állatorvos már utcanevet is kap? A tábla jól volt írva (Devényire) csak rosszul olvasták.

A ház sornak utcanévtáblája nincs, a házsámok nem *Dehény* nevet viselnek, kivéve egy, amit a háztulajdonos maga készíttetett, valamint a telefonkönyvben 1-2, akik Dehény nevet adták meg lakáscímként.

A régi elfeledést, vagy mulasztást míg élnek a "koronatanúk", a Tanítót jól ismerő Nép, addig "érdemes" pótolni.

Ami a Község kezdeti korszakából az elismerések terén a 19. században elmaradt, most méltón és tisztelettel emlékezünk a **Krónikában** a községnek két *elsőként* alkalmazott tanítóira.

K I S A N T A L É S K I S J Á N O S

testvér tanítókra, akik eddig a leghosszabb, 48 ill. 50 éven át az adott kor nehéz körülményei között, oktatták Eleinket a tudományra, tiszteletre, becsületre.

A megmaradt iratokban elismerésükről feljegyzés nem található. Vagy nem is volt ez szokásban. Mindenki kötelességből becsületesen dolgozott, a fizetett feladatát látta el. Azonban napjainkban az érdembeniség (poszt feszta) utólagos elismerések korszakában az **Utódokat** dícsérné, ha mérlegre tennék a közösség érdekében tartós időn át végzett munkájuk elismerését.

A végtisztesség módozatainak megadásáról nincsenek feljegyzések, de minden valószínűséggel, ahogy megismerhettük Eleink személyiségét, tisztesség tudatát, emberbaráti kapcsolatait korábbi évtizedekben is fájó lelkeséggel búcsúztatták halottaikat. Talán utóbbiaként említhetjük Meszlényi Antal tanító urat is.

Meszlényi Antal tanító 1946-ban volt halála alkalmával a lakásáról búcsúztatva jelentős számú lakosság kíséretében Vetró János és 7 volt tanuló társak a szent Mihály lován váltva vitték az utolsó lakhelyére a mindig barátságos nevelőjüket.

A még közelebbi múltban Kovács József tanár, aki az államosítás idejében került Földeákra, a barátok: Jóska, Józsi bácsija, a tanulók kedveltje, kit a szülők, s a teljes létszámú iskola kísért utolsó útjára a földeáki temetőbe.

TANÍTÓ ÚRNAK!

Tanító bácsi bevallom, én úgy féltem,
Mikor első nap az iskolába mentem.
Édesanyám kezét szorítva fogtam,
Nevemet megmondani sem tudtam.

Hosszúak voltak az órák,
Még hosszabbak a napok,
Olyan meséket hallottunk,
Hogy azoktól bátorodtunk.

Soknak bizonyult a tíz ujjunk,
Hogy azon számolni tudjunk.
Nagy tábla a sarokban állt,
Fekete testével minket bírált.

Első év volt a nehezebb.
A többi mindig könnyebb.
Sok volt a tanulni való anyag
Ám meg-megülte az agyat.

Játék az első két évben még maradt,
De nem ronthatta a szorgalmat.
Megtanultunk írni, olvasni,
Míg a számgolyót tologatni.

Harmadikban negyedikben már rosszabbak is voltunk,
Tanító bácsitól olykor körmösöket kaptunk.
Nem volt az hiába, szófogadás lett az ára,
Tanító bácsitól máig tartó emlékek javára.

Már most mi is nagyfiúk lettünk, az 5-ikben léptünk,
Tanultunk már sok értelmes dolgokat, hogy előbbre lépjünk.
Megszoktuk az iskolát és Tanító Úr baráti szavát,
Éreztük magunkban, és szüleink is látták ennek hasznát.

Régóta vártuk, mégis korán érkezett,
Az utolsó tanévünk, mely búcsút integet.
Nagy büszkeséggel, teli *tarisznyával* vágtunk az útnak,
Nem hiába múltak az évek, köszönjük ezt TANÍTÓ ÚRNAK!

+

Apácák, Papok, Tanítók, kik a Mennyben jártok,
Bizony már közülünk is vannak utitársatok.
Itt lent a Föld ősnövényzete húz takarót Rátok,
Itt-ott kevesen még emlékezünk Rátok.

+++

Ádók I.

NÉPI KULTÚRA ALAKULÁSA

Földeák község megalapításával a 19. század közepétől fokozatosan bővül a népi kultúra, amiben a hagyományos szokásokat felváltják az egyházi- és népiskolai szervezetek. A templomi gyülekezeten belül idősebbeknek a Szent Olvasó Társulat, a Máriás Lányok Lobogóvivő Társulata, s a környékben egyedülként a Rózsa Király és Rózsa Királynő vallási tartalmú és példát mutató nyári ünnepség. Karácsonyi, Húsvéti és Pünkösdi ünnepekre énekkarok szervezése. Így bővül a templomi előimádkozók, a halottvirrasztó, a temetésen imádkozó és lobogóvivők csoportja. Ezen szervezett mozgalmakon keresztül szoktak az emberek a közös szolgálathoz. Ezek a 19. században még új, szép és elismert cselekmények voltak, a Plébános és a Lelkész szervezésében.

A zárdaiskolában az Iskolanővérek vezették be az elsőáldozók és bérnalkozók ünnepségének szervezését, s a 20-as években kialakítják az osztályvizsgákön való szerepléseket a szülők szórakoztatására.

Az 1914-es kezdetű I. világháború visszafogottabbá teszi a polgári élet minden vigadásra irányuló jeleit. A kezdeti háborús lelkesedést az 1-2 év vesztes jelenségek megtörik, amit tetéz a Tanács Köztársasági Intézmény, valamint a trianoni lidércnyomás.

Felocsudni csak a teljes kiszorítottság határán lehetett, a kesergő ihletettséggű nemzeti irredenta mozgalmak megnyilvánulásával, a nép reményeinek kibontakoztatásával. S ebbe a csokorba sorolhatjuk az ifjúság nevelésén keresztül a Tanítók nevelő tevékenységét is. Március 15-e (szimbolikus szabadság) minden évben való megünneplését az iskolások és a felnőttek felvonulásával, a történelmi események ismereteinek és nemzeti érzelmű verseinek elmondásával.

Ezzel bontakozik ki már a 20-as évek elején a népművelő előadások sorozata. Ebben az úgynevezett *színjátszó* körben számtalan, s ma már névtelen iparos, kereskedő, földművelő és tanult ifjúság vesz részt, akik *magas* színvonalon szórakoztatták, nevelték a község lakóit.

Ennek az emlékekben máig élő kultúregyüttesnek nagy és fáradhatatlan képviselője volt Dehény Lajos tanító, Szakács Mihály gazdálkodó, s a kisegítő szervezők: Tamasi Imre asztalos és vitéz Hajnal Tamás cipész. Az előadásokra való felkészülések őszi időben kezdődtek és karácsonykor, a farsangban, húsvétkor, pünkösdkor voltak az előadások. A színre került témák, előadások ismert és feljegyzett címei, amit nem hanyagolhatok el, hogy a mai népművelők munkájához ismeretet adjak.

Piros Bugyelláris

Cigány Panna

Sárga Csikó

Tóth Lány

Falurossza

Mágnás Miska

Korszerű, a szereplés illő díszes öltözékben, egy-egy szereptéma 2-3 előadásban került színpadra. Ma tizedannyian sem járnak a földéakiak színházba, mint a 20-30-as években volt. A színi előadások helyei: Katolikus Kör, a 48-as Olvasókör és a Községi Nagyvendéglő előadótermeiben voltak megtartva.

Ez a mindenki által kedvelt és támogatott kultúrelőadások a 30-as évekig virágzottak ill. voltak fenntartva. A bemutató játékosok a falu mindennapi életében is személyes elismerésben érezhették magukat, s többet kedvtelésből a szerepben volt *színészi* néven becézettek.

A folyamatosság megmaradt, más témákkal és szervezettségben. Az írásokból ismert, hogy a 30-as évtized fordulóra megszervezett és kialakult Cserkész Csapat, valamint a Katolikus Leány- és Legény Egylet a programjuknak megfelelően közösen szervezik meg a község népművelését, kulturális szórakoztatását. A témák jellemzően a nemzeti identitás felszínén tartása, a társadalmi-erkölcsi példamutatás körében volt. Majd a II. világháború előszelével észrevétlenül megszűnt.

EGYÉB NEVELÉSI OKTATÁSI SZERVEZETEK

1. Katolikus Legény Egylet

Országosan 1929-ben alapítva. Földeákon Csepella Andor lelkész 1936-ban alakította meg a szervezetet a felsőbb korú ifjúság körében. Az ifjúság a valláserkölc keretében önálló társadalmi tevékenységet fejt ki önképzésében, a hazafias szellemiséget megtartva munkára és hivatásra nevel.

Katolikus Leány Egylet

Hasonló időbeni céllal és feladattal szerveződött az Apácák vezetésével a zárda iskolában. Több taggal, mint a Legény egylet. Nevelési célja és programja: A magyar családok vallásos hitéletének megtartására, a tiszta erkölcsű családi életre nevelt.

2. Cserkészlet

A Magyar Cserkészlet Szervezete, Sík Sándor egyetemi-lelkész tanár szervezésében (angol mintára) 1915-ben veszi kezdetét. Földeákon Dehény Kálmán kántor-tanító által 1929-ben alapítva, az 587-es Földeáki Návay Tamás Cserkész Csapat néven bejegyezve. Általában iskolába járók 8 évestől, valamint a felnőttek önálló foglalkozással bíró fiatalok voltak tagjai. Az ifjúság társadalmi szerveződésében, akiknek csak csekély idő- és anyagi lehetősége volt, és

szimpatizált ezzel a *szabadlevegős* csoporttal, tagja lett. Taglétszáma 50 körüli volt. Mint minden szervezetnek ennek is volt alapszabálya, cserkész tizparancsolata. Ennek fő célja a jellem nevelés, egészséges testedzés, ügyesség fejlesztés, szorgalmas tanulás és munka, nemzeti állampolgárrá nevelés.

Egy kis kitérés Dehény Kálmán cserkész parancsnokunk módszertani foglalkozásából: 1952-ben én is a gencsháti állami gazdaságban dolgoztam, ahol Kami bácsi *tanyai tanító* volt. Többször kinnaludtunk, s mivel már több mint 10 éve közelebbi barátságban voltunk, így esténként nemcsak *sóvárogtunk*. A kézi könyvtől függetlenül mondta el (mesélte) a *Vaskecske történetét*, amelynek legendája a Návay Családtól ered.

Husz János a róla elnevezett *huszita* mozgalom, a keresztény vallásra épülő, de lényegesen eltérő felekezeti szekta, amely 1419-1450-ig Európa több államában, több mint 100 ütközetben, csatában győzedelmeskedett. Husz János halála után, a két szemét is elvesztő Ziska János lett a vezér (hadsereg parancsnok). Az 1400-as évek derekán a törökök ellen is vallási támadásba indultak, így kerültek csapatai, hívei Magyarországra. Ellenük 1465-ben Mátyás király is harcolt, majd 1485-ben utóda Ulászló legyőzte a magyarországi szárnyat és 1485-ben békét kötöttek. Ezzel itt nyomavesztett a huszitáknak.

A hosszú történet rövidre zárása: A vaskecske ezekben az évtizedekben került vidékünkre, amikor a Husziták délre, Törökország felé meneteltek. A csomag (a rablásból gyűjtött érték) már nehéz és veszélyes volt, így Zsika hívei Óföldeákon, vagy térségében hagyták. Hol, merre kallódott, de inkább elásott formában várta a feltárást a partos óföldeáki domboldalban.

A Návay család által történt falubirtok megvásárlását követő évtizedek múltán került elő a vastömeg, amit csodáltak, de nem tudtak vele mit kezdeni, így elzártan vigyáztak rá, gyakorlatilag sértetlen állapotban. Olykor valami szükséges nehezeknek használták, volt fogas nehezek is a szántóföldön. A vaskecskét itt hagyó husziták térképet készítettek a területről. A gazdag huszita örökös megbízások útján kerestette a vidéken, s állítólag a 19. század derekán rátaláltak, gyakorlatilag sértetlen állapotban. De ennek kiadása, ill. visszaadása nem volt egyszerű. Az elmúlt századok nem tartottak versenyt a jogszabályokkal. A törvény határozata alapján, a területi illetőségű tulajdonos, Návayné Eötvös Ilona lett a kecske tulajdonosa.

Részünkre már csak a legenda *leltára* lehet elfogadható, hogy milyen és mennyi kincs, arany, ezüst, gyémánt stb. volt a csomagban.

A kortársaimat emlékeztetem: Dehény Kálmán tanító úr több történelmi regényt mondott (mesélt) el, a magyar-török vitézek párharcáról, vagy II. Rákóczi Ferenc fejedelem osztrák börtönből való kiszabadításáról. Amikor 4 vitéze lóháton közelíti meg a várbörtön kapuját, s távolból kavics egy helyre dobálásával az őrt a kaputól a kavics zaj helyére csalják, s közben a három vitéz (egy a lovakat fogta a készenléti indulásra) a Fejedelmet kiszabadítja. Vagy Zrínyi, Frangepán és társai bécsújhelyi fogsága, kivégzése stb.

Adott időben ő volt Földeákon a *történelem atyja*.

3. *Levente Egyesület*

Trianon szorításában az ország korlátozva volt honvéd- és katonanevelés terén. A diktátum az 1921. évi 33. tc. 118. cikkelye a hadsereg szervezetében maximálisan 1109 tiszt, és 27.810 legénységi állományú katonát tesz lehetővé, s ennek feszítő kényszerét próbálta az Ország a *Levente* szervezetben megvalósítani.

Ennek céljából a Kormány az 1921. évi 43. tc. törvénybe iktatta a testnevelés címén életrehívott *Levente Egyesület*-et, mint ősi események szimbólumát. A törvény szövege: *A testnevelésnek az a feladata, hogy az egyén testi épségének és egészségének megóvása, a lelki és testi ereje elenálló képességének, ügyességének és munkabírásának kifejlesztése.* E szöveg mögött volt a következetes és szigorú nemzetnevelés.

Ebben a 8 éves időkeretben a 13-21 éves korú fiatalok *szolgálata* nehezebb volt, mint a századelőn a k.u.k. katonai szolgálat. Ez alól 21. éves korig, csak az kapott mentesítést, aki egészségkárosodásban szenved, aki és ameddig középiskolába járt. Országosan, de Földeákon is, a koromban lévő fiatalok 90 %-a levente köteles volt, ami azt jelentette, hogy minden vasárnap 7-11 óráig oktatáson, gyakorlaton kellett résztvenni.

Ezzel különösen a cselédsorban dolgozók pihenőidejét vették el, de ugyanígy vették el a többi paraszti sorban dolgozókat is, mert más pihenőidőre, mint vasárnap nem számíhattak. Az intézményes szervezet lehetett célratoró, nemzeti, de még ilyen személyi teher mellett is érdemben nem valósult meg.

Fenntartása a 22 év alatt nagy összegű nemzeti jövedelmet vont el, hacsak a berendezések (lőterek, gyakorló terek és eszközök, személyi állományú kiadások stb.), s az egyéb fenntartási költségeket vesszük számításba.

A mérhetetlen költségeken túl állandó volt a leventék személyi zaklatása, olykor csendőrségi elővezetése. A hiányzók szülőjének, gyámjának, munkaadójának 2 napi munkabérnek megfelelő összegű büntetése. Az ifjúság már itthon, a katonáskodás előtt meggyűlölte azt, amire nevelte volna a Szervzet. Ezzel összezseng a történelmi valóság: 1944. őszén a *kiürítési parancs* felhívására a községből több levente fiú katonai szolgálatra ment, akik közül névszerint heten hősi halált haltak.

AZ EGYHÁZ ÉS AZ ISKOLÁK JAVÁRA ADOMÁNYOZÁSOK

1. Oltványi Pál plébános 1864-ben a temetőben kápolnát építtetett, saját és pap utódai kriptájaként is. De minden bizonnyal túl korai volt ennek elhatározása. Hiszen később 1875-től 1891-ig magasabb, a Zárda Iskolák igazgatójakénti feladat foglalta le. 1909-ben Szegeden hunyt el, s az alsóvárosi Mátyás templom alagsorában van nyugalomra helyezve. Az elképzelés nem valósult meg, az utódok (hárman is) nem vették igénybe a kápolna temetkezési pincéjét. Balaton János egyszerű sírban, Mátyás Béla még egyszerűbben, míg Hoffman János világi építésű emlékhelyre temetette magát. A kápolnában két apáca csontváza van, míg a kápolnán kívül nyugszanak hárman.

2. Öreg Péli Antal és neje Kurunczi Anna földeáki lakosok 1891. évben a jobbágyi örökségüket képező szántó területet végrendeletükben a katolikus Egyháznak *temető* területként ajándékozták. Ők maguk is már ebbe a területbe lettek eltemetve. Szól a végrendelet szövege: *... "a temetőt Istenes jámbor szándékból a földeáki katolikus Hitközségnek ajándékozzuk"*. Ez a terület az idecsatolt térképen a II. számú területnek kb. felerészét képezi. 1892-ben haltak meg. Örökös sírhelyük van, másnak át- vagy oda nem adható. Mellettük nyugszik az ugyancsak örökös sírhelyű Balaton János plébános. Mindkét sírhely 1997-ben a Temetőőrrel részben karba lett hozatva.

3. Balaton János plébános 1891-1905-ig, aki 1893-ban a **MÁRIA** kegyhelyet az ismert és jelenlegi formájára saját költségén építtette fel a falusi hívek korábbi fogadalmának megvalósításaként.

Marosi János plébános szolgálati idejében, az 1949-ben ledöntött Mária szobrot a nosztalgikus hívőnép adományából 1996-ban fejújítva helyére visszaállította. Építője: Inokai László okleveles építész.

A Mária szobor építése a gyakori tüzeset kapcsán fohászkodó áhitattal került megvalósításra. Az esemény akár országos is lehetett, hiszen az Alföldön még a 19. század második felében is azonos vidéki állapotok voltak. Az egyik legnagyobb gazdasági veszély a *tűz*, ami főleg nyári időben gyakorta nagy károkat okozott.

A jobbágy felszabadulás után a föld magántulajdonná vállalása következtében idővel és következetesen több magántulajdonhoz juttatta a szorgalmasabb lakosságot, szaporodtak a kis és törpe gazdaságok. Így társadalmivá lettek egyes termények feldolgozásai, falunkban a gabona cséplés. Ma cséplésnek nevezzük, de a 19. század végéig, a szorványban még az I. világháborút követően is, lóval történő *nyomtatásnak* nevezték. A 19. század végén még csak az Uraságnak volt, majd század előn a magánjáró gőzhajtású cséplőgépek, az egyéni tulajdonban is szaporodtak Földeákon.

Tehát adott 19. században a helyhez kötött nyomtató csépléssel lehetett a gabonamagot zsákba szedni. Ennek a szerűnek pedig előírászerű,

minőségileg is előkészített terepnek kellett lennie. Ezt pedig a szaporodó törpegazdaságok nem tudták megcsinálni, mert nem volt hol. Így adódott, hogy a gyakori tüzesetek visszaszorítása céljából a község területét adományozó Návay Károly utóda még 1860-70-es években a jelenlegi vásárhelyi út és a vasút vonalának bezárásával, birtokából **használatra** szérű területet adott a paraszti lakosságnak.

Ugyanis ebben az időben kezdődött a vidéki önkormányzatok területein a megyei Hatóságok intézkedései során, a helyi tűzvédelmi, tüzesetek megelőzési és elhárítási intézkedéseinek jogszabályba öntése. Ennek alapján már volt helyi intézkedés is ezzel kapcsolatban, de nem elég hatásos. Így kapcsolódott a szérű létesítése a nagyobb tüzek megelőzéséhez.

A nádfödeles falu házai nyáron (május-szeptember hónapokban) végzetesen ki voltak téve az égi háborúnak. Abban az időben gyakrabban voltak villámcsapás miatti tüzek, mint manapság. Tehát a szérű nemcsak nyomtatásra szolgált, hanem a tágabb területen szalma polyva tárolására, mert mindezekből a téli hónapokat kivéve, csak 1-2 napi szükségletet lehetett a falu területén, vagyis a háznál tartni.

Tűz, villám nélkül is többször előfordult. A korszakban még faluhelyen nem a gyufa, hanem a *csiholó* volt a jellemző gyújtóeszköz. Ezek: acél, megfelelő kavics és tapló. Az acél és megfelelő kavics a makói piacon volt vásárolható, a taplót pedig a határban a terjedelmes gyékényesből gyűjtötte és dolgozta fel a szükségletnek megfelelően a lakosság. Ezek voltak a tűz előállításához való szükséges eszközök. A kavicshoz hüvelykujjakkal taplót fogtak, az acéllal érintőlegesen ütötték a kavicsot, amikor szikrát adva azt felfogta a tapló, s már füstölgött, parázslott is. Ez a parázsló tapló gyűjtötte meg a pipában a dohányt, a szalmaszálat, az égő szalma pedig a mécses, ill. a tüzelőt a kemencében, vagy tűzhelyen. Ma ez érdekesnek tűnhet, de gyermekként még a 20. század első évtizedeiben a műveletet kortársaimmal együtt magam is láttam. Az öregapánk idejében ez általános gyakorlat volt.

A vis major tüzeseteken kívül hányszor fordulhatott elő az ilyen csiholásból a végzetes tűz? Nem tudni, aminek teljes megszüntetéséhez évtizedekig készültek elő, a helyi Tűzoltó Egyesületek megalakításával, amikor ebből törvény lett. Ezek a Testületek tudtak hatékony változást hozni a védelemben.

Továbbra is ehhez kapcsolódik a földéaki Szűz Mária tisztelet. A szérű fokozatos megszüntetésével, ezt a területet is a már korábban Szabados István részére eladott szántóterület és majorsághoz kapcsolva az Uraság eladta.

A művelt gazdálkodó hívő emberként kapcsolódott a helyi lakosok már több éve tartó fogadalmához **SZŰZ MÁRIÁHOZ** való könyörgés és hála ígéret a tűzveszedelem megszüntetése iránt. A megvásárolt területből 50 ölet (ma ez már csak ennyi n.méter, a többi terület a vasúthoz és a közúthoz kapcsolódott) a **Mária** kegyhely megépítésére az Egyháznak adományozott.

4. Az 1881-ben felépült Zárda épületben csak 4 osztályterem volt. A 20. század elején a szaporodó tanuló létszám és az elrendelt 6 osztályos oktatás, sürgősen követelt legkevesebb egy tanterem építést, amit 1912-ben Hoffmann János plébános saját költségén építtetett az óvoda épület mellé. Ezzel a leányosztályok 5 tanteremben tanulhattak.
5. **Gilinger Pál** és neje **Udvari Rozália**, akiknek gyermekük nem volt, de sokkal több gyermekről szándékoltak gondoskodni. Földeákon 1915. augusztus 15-én, a háborús helyzetet is mérlegelve, kelt végrendeletükkel a Kereszt utcában, a jelenlegi Kultúrház mellett lévő birtokos nagy házukat, mely ma is látható formában van, *végrendeletileg ajándékozták Földeák Községnek iskola és tanítói lakás céljára*. Továbbá a Meskó földben, a falu alatt 5 kat. 899. nöl jó minőségű szántóföldet a *szegénysorsú iskolás gyermekek támogatására*. (Az Alapítványt a község gazdálkodásában 1943-1949-ig az államosításig vezetem.)

Haláluk után (a feleség korábban halt meg) 1924-ben a magtárhelyiséget az Előljáróság átalakította iskola osztálynak, ahová 1925-től a IV. osztályos gyermekek jártak tanulni.

Hagyományozók a földéaki temetőben a II. táblában nyugszanak. Az egyházi sírok nyilvántartásából lehet a helyet pontosítani. De csak a helyet. A sírkamra süllyesztett, aminek födele a földszinttel egyenlő, csak a földem betonfal látható, már a kereszt és a tábla sincs rajta, csak a kopasz beton látszik.

A IV. osztályos gyermekek (én 1929-ben) halottak napján a Tanító úrral az osztály nagyobb része kimentünk a temetőbe. Tanító úr hozott két szál gyertyát, meggyújtotta, kicsit vártunk, mi elmentünk. Ezt a kegyeleti szokást kb. 1937-38-ig tartotta fenn a községi iskola képviselője.

Ezt a sírhelyet a Községi Előljáróság örök időkre adta részükre. Nem kevés ellenszolgáltatásért. Ezen csoportosításba tartozó sírhelyek a **temető fennállásáig** szólnak és a szokásjog, a társadalmi közérkölc szabályai szerint az adományozó ill. jogutódja köteles az **emlékmű fenntartására**, a szélsőséget kizáró gondozásra.

1945. ÁPRILIS HÓ, A II. VILÁGHÁBORÚ VÉGE

Magyarország elkötelezettként a II. világháborút a Német Hadsereg oldalán elveszítette. A szovjet seregek az országot elfoglalták, megszállták és 45 évig felügyeletük alatt tartották. Új, eddig itt az 1919-ből ismert politikai, társadalmi és gazdasági rendszert alakítottak ki, ami lényegében 1989-ben önkéntes kivonulásukkal lezárult.

AZ ISKOLAREFORM KÖVEZTKEZETES ÉS FOLYAMTOS ÁTALAKÍTÁSA

A 20. század második vesztés háborújának befejezésével a megváltozott társadalmi és gazdasági rend programjában fontos célként szerepel a 8. osztályos általános elemi iskolarendszer kialakítása. Ami a lakosság elfogadásával párosulva sikerrel járt. A gyermekek kultúrszintjének emelése, a fiatal kor értelmes leköttetése, mind elfogadott elismerő eredményt tanúsított.

1945-ben az átmeneti taktikai időre a feudális hagyományok felszámolásával kialakult a modern demokratikus államrenden belül az iskola átszervezése. Az 1940. évi XX. tc-ben meghatározott 8 osztályos általános iskolarendszert 1946. szeptember 1-től végrehajtásba helyezték. Az általános iskolák egységes jellege: Az egységes alapművelést tűzi ki céljául minden 6-14 éves gyermek részére. Az 1946/47. tanévre kialakult a jól szervezett egyházi- és materialista irányítású állami iskolarend.

A miniszterelnöki határozat az általános iskolaszervezés keretében a *népiskolákban* 1-8 osztályos *általános iskola* elnevezéssel 1946. június 26-án kiadott, szeptember 1-től új iskolarendszert írt elő.

A következetesebb igény hozhatta, hogy a klebelsbergi iskola programot fejlettebb formában állapítja meg a 6.650/1945. M.E. számú oktatási törvénybe épült intézményes iskolarendszer, melyben biztosítja, fajra, nemre, társadalmi állásra tekintetlen képzési lehetőséget.

A Katolikus Legény és Leány Egylet, a Cserkészlet ifjúsági szervezeteinek sorvasztása, majd beszüntetésével egyidejűleg megalakul 1948. szeptember 1-vel a kialakuló politikai rendszer ifjúsági szervezete: a Magyar Úttörő Mozgalom, az Úttörő Szövetség, a Szocialista Munkáspárt és a Kommunista Ifjúsági Szövetség politikai irányításával.

Az 1848. évi XXXIII. tc. Földeákon az állami iskolák és Kisdedóvodák államosítását a törvény alapján jegyzőkönyvileg 1949. február hónapban hajtották végre.

Államosításra került:

- Óföldeákon 3 osztályos, tanítólakásos állami iskola, valamint az 1 osztályos Návay Lajos iskola.
- Földeákon 1 osztályos állami, 1 osztályos tanítólakásos községi, 4 osztályos 2 tanítólakásos egyházi fiú, valamint a 6 osztályos egyházi zárdai leányiskola, valamint a két helyiséges egyházi zárdai óvoda. Továbbá a 3 tantermes református egyházi iskola.

Az állami kezelésbe, irányításba vett iskolákban a polgári személyiségű tanítók tovább taníthattak, míg az egyházi és szerzetes rendbe tartozók foglalkoztatását 1950-ig határidővel megszüntették. Egyidejűleg az 1949. évi V. tc. alapján, melynek szövege: *...a vallásoktatás az iskolákban nem kötelező...* Majd 1950-től hivatalosan is bevezetésre került a *fakultatív* jelzésű hitoktatás, ami céljaként is az ateizmusba vezetett.

Az új társadalmi-politikai internacionalista rendszer lehetővé tette a szövetséghez tartozó államokban való képzést, és elhelyezkedést is. Az új gazdasági intézmény rendszerek korra és nemre való tekintet nélkül várták és hívták a képzett munkaerőt. Ennek eredményét és kisugárzását mutatja az iskolázottság és foglalkozási körök fejlődésében az évszázadra összeállított népszámlálási statisztika is.

Ezen Krónika írásának célja és lényege a történelmi életünk, Eleink által képviselt kulturális életformájának ismerete és fejlődése. Valamennyi téma egy csokorba köthető: templom iskola, nevelő, tanítás-tanulás, elismerés, elmúlás és tájékozódás Elődeink életéről, szorgalmáról és becsületességéről. Összességében és súlypontjában az oktatás-nevelés szerepel.

Ma is, de a kezdeti időkben (1700-as évek) is a viszonylagos tudás és értelem *kincs* volt a mindennapi életben. Kezdetben népi szinten tudásnak számított a saját név leírása, a pénznek a számolása, majd az olvasás. Még jelen századunk elejében is jellemző volt, ha netán valaki levelet, vagy hivatalos írást kapott, elvitte az írni-olvasni tudó ismerősehez, vagy a Tanítóhoz, olvassa el, hogy neki mit írnak. Adott évtizedekben, században ez nem tartozott a szégyenlős jelenséghez, hisz az iskolázás elfogadott és gyakorlott formában az 1870-80-as években kezdődik, amikor már a lakosság is érzi ennek hiányát és irigyli a tudást.

A Krónika nem abban a szellemben íródott, hogy elmarasztaljuk múltunkat, de ismerjük meg múltunkból, mily nehéz volt Eleink élete az ismeret, a tudás, a kultúra hiány tekintetében is.

Ennek a falusi felzárkózási rendszerbe állított folyamata századunkban kezdődik. A mellékelt statisztikai szemelvényekből szöveg nélkül is a számok mondják el az összehasonlító bizonyosságot. Igaz csak 1910-től, mivel Földeák község az országos nyilvántartásokban ezt megelőzően érdemben nem nyomonkövethető.

Szeretnénk mi elmúlok, ha a fejlődő *tudományos életformát* elért generációk az értelem gyakorlásában, a társadalmi közösségükben kultúrájukat méltón hasznosítanák.

A Krónikában foglalt történelmi elbeszélések, a valós és vélt mindennapi életből merített olyan témák, amit írója több generációnak megismerésére ír. Nem lehet érdektelen az elmúlt századok hagyományos életformáinak ismerete. Csak aforizma töredék, az elmúlt századok és ezredfordulói jelenből. Őseink

mindennapi gondja, célja és törekvése: kenyeret, kenyeret, családot, gyereket.
Míg napjainkban: pénz, pénz, üzlet, módi, Audi.

Ma 1994. szeptember 24-én 55. évfordulója van a földeáki csata előkészületeinek, amikor du. 6 óra tájt 6 orosz tiszt kémlerte a községet, ami október hó 8/9-én éjjel 18 óra alatt 24 magyar katona halálával fejeződött be. Emlékezzünk rájuk, Ők is a mi halottaink.

1999. szeptember 24.

Szerző

Mellékletek, szemelvények jegyzéke:

1. Számok tükrében az iskolai beszámoló statisztikák kimutatásai.
2. Tanítók munkaviszony létesítéséről, egy éves próbaidő után, a 19/20 századfordulón szokásba volt, s még két évtizedet megélt Díjlevél, a levéltári példány másolata, az ősi szokás és tartalom ismertetéseként.
3. Földeákon az 1920-as években kezdetét vett művelődési, kulturális, szórakoztató és tájékoztató színelőadásokról megmaradt fényképek közül két fénymásolat. Kidolgozta: Szabó János községi bíró dédunokája, Szabó Ferenc földeáki lakos.
4. Földeák község temetői térrajza. Rajzolta: Némethné Vetro Jutka volt földeáki lakos.

I. NÉPESSÉG - NÉPSZÁMLÁLÁS

Földeák, Óföldeák községek lakosainak száma

Évek	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980
Földeák	4101	4425	4673	4488	4388	4522	4275	3848	3721
Óföldeák	602	701	913	1067	1236	939	936	767	616
Együtt	4703	5126	5586	5555	5624	5461	5211	4615	4337

2. ELEMIS ISKOLÁBA JÁRÓK SZÁMA

Község	Évszám				
	1910	1920	1960	1980	2000
Földeák	-	-	652	731	338
Óföldeák	-	-	153	102	13
Együtt	1146	1403	805	833	351

3. A NÉPSZÁMLÁLÁSI STATISZTIKA ÖSSZEÍRÁSA SZERINT FÖLDEÁK- ÓFÖLDEÁK LAKOSAINAK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE

Évek	1941	1970	1980	Jegyzet
Iskolai osztály		l é t s z á m		
1-3 elemi	364	359	-	
4-5 elemi	1946	967	1016	1-5 osztályig (1980-ban)
6-7 elemi	1469	1352	998	
8 elemi	87	1170	995	
Középiskola	11	104	105	1980-ban befejezetlen
Érettségi	33	136	642	1980-ban befejezett
Felsőfoku végz.	15	53	64	
6 éven aluliak, irni v. olvani nemtudók	1329	147	54	
Együtt	5624	4615	4337	
Földeákon	1941/42. tanévben 7. osztályt végzettek 1942/43. tanévben 8. osztályt tanítottak Ettől kezdődött a 8. osztályos képzés			

ISKOLAI ADATOK AZ 1999/2000. TANÉVRŐL.

Megnevezés	Helység	1-4 osztály	5-8 osztály	Együtt
Tanuló létszám	Óföldeák	13	-	13
	Földeák	186	152	338
Óvodás létszám	Óföldeák			19
	Földeák			140
Főfoglalkozású tanítók, tanárok	Óföldeák			2
	Földeák			26
Óvónő, gondozók	Óföldeák			1/1
	Földeák			11/7
Tantermek száma	Óföldeák			3
	Földeák			17
Gyakorló, testnev. terem Földeák				1

Az iskolák államosítása óta vezető igazgatók:

Földeák:	1948-1962	Molnár Zoltán
	1962-1971	Kovács Sándor
	1972-1992	Lele János
	1992-	Balázs Tibor
Óföldeák:		Borsosné Szabó Ilona

Az iskolákban oktatott tanulmányok:

Írás	Olvasás	Számtan
Matematika	Magyar	Történelem
Német nyelv	Fizika	Kémia
Biológia	Földrajz	Környezeti ismeretek
Ének		

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA NEVELŐ-OKTATÓI KARA

FÖLDEÁK

Balázs Tibor	igazgató
Mellák Etelka	igazgató-helyettes
Barlainé Kozma Éva	tanítónő
Berényi Lászlóné	tanárnő
Dr. Gombkötő István	tanár
Dr. Gombkötő Istvánné	tanárnő
Hoffmann Ferencné	tanárnő
Hoffmann-né Lele Anikó	tanárnő
Kecskeméti Tamásné	tanítónő
Koncz Tamásné	tanítónő
Kovács Gáborné	tanítónő
Mihalik Jánosné	tanítónő
Oláh Nóra	tanárnő
Pappné Tóth Ildikó	tanárnő
Puskás Sándor	tanár
Seres Józsefné	tanárnő
Szalay Sándorné	tanárnő
Szalma Erika	tanítónő
Tatárné B. Szűcs Etelka	tanítónő
Tóth Imre	tanár
Tóthné Csáki Erzsébet	tanárnő
Viplak Anna	tanítónő
Vízhányó Gábor	tanár
Zsarkó Józsefné	tanítónő

EGYESÍTETT INTÉZMÉNY

ÓFÖLDEÁK

Borsosné Szabó Ilona	igazgató-tanárnő
Csíkos Anres	tanítónő
Futóné Szirbik Mária	óvodavezető

NAPKÖZI OTTHONOS ÓVODA

FÖLDEÁK

Herczegné Varga Anikó	óvodavezető
Antal Endréné	óvodapedagógus
Bodó Nándorné	óvodapedagógus
Gilinger Istvánné	óvodapedagógus
Hajnalné Rác Mária	óvodapedagógus
Kirtyán Mónika	óvodapedagógus
Kurunczi Mária	óvodapedagógus
Mészárosné Bartal Katalin	óvodapedagógus óvodavezető helyettes
Piros Andrásné	óvodapedagógus
Szabó Sándorné	óvodapedagógus
Vízhányó Ferencné	óvodapedagógus

Dijlevél.

Mészárosi Antal rom. kath. tanárnak javadalma 1904. évi október hó 1-jétől kezdődőleg a következőkben állapították meg:

a., Kétszázötvenforintos Földesek községi községi tanári díjából ma-
vi előleges részekben évente 600 kor. azaz Hatoszáz korona.

b., Szántóföld: a fali melletti legelői föld 5⁸⁰⁰ hold, egynevezett, Halesz-ban 0¹²⁴ hold; rétjöld 1¹⁵⁰⁰ hold; összesen 7⁴³⁴ hold. - Ezen földnek nyugdíjba bocsátható értéke amagym. vall. és községi tanári m. kor. minimumum 38²⁶² számi res-
deleté alapján katasztrális holdanként negyven f. 40. koronában álla-
pították meg. - A földjavadalom mindennapi adóját borsosné Szabó ta-
nító fixeti.

c., Feltől kemény hasú b. túrifa, becsülve, melynek értéke ötven f. ötven f. koronán. -

d., Lakást vagy lakástani iskola fenntartó m. ad. -
Ezen javadalmakért tartozik fent nevezett tanító egy tanteremben egy vagy több osztályt tanítani, továbbá az ismét-
lő-iskola kötelesek betartását a törvény értelmében végezni. -
Felt Földeseken, 1904. évi július hó 16-án

Nádkői Katalin
d. isk. néki jegyző.

Balassa János
espergőbíró, isk. m. ad.

Lilla:
Lilla János
1904. július 17-én
Püspöki helységi
Nemeth János
püspöki helységi

3.számú

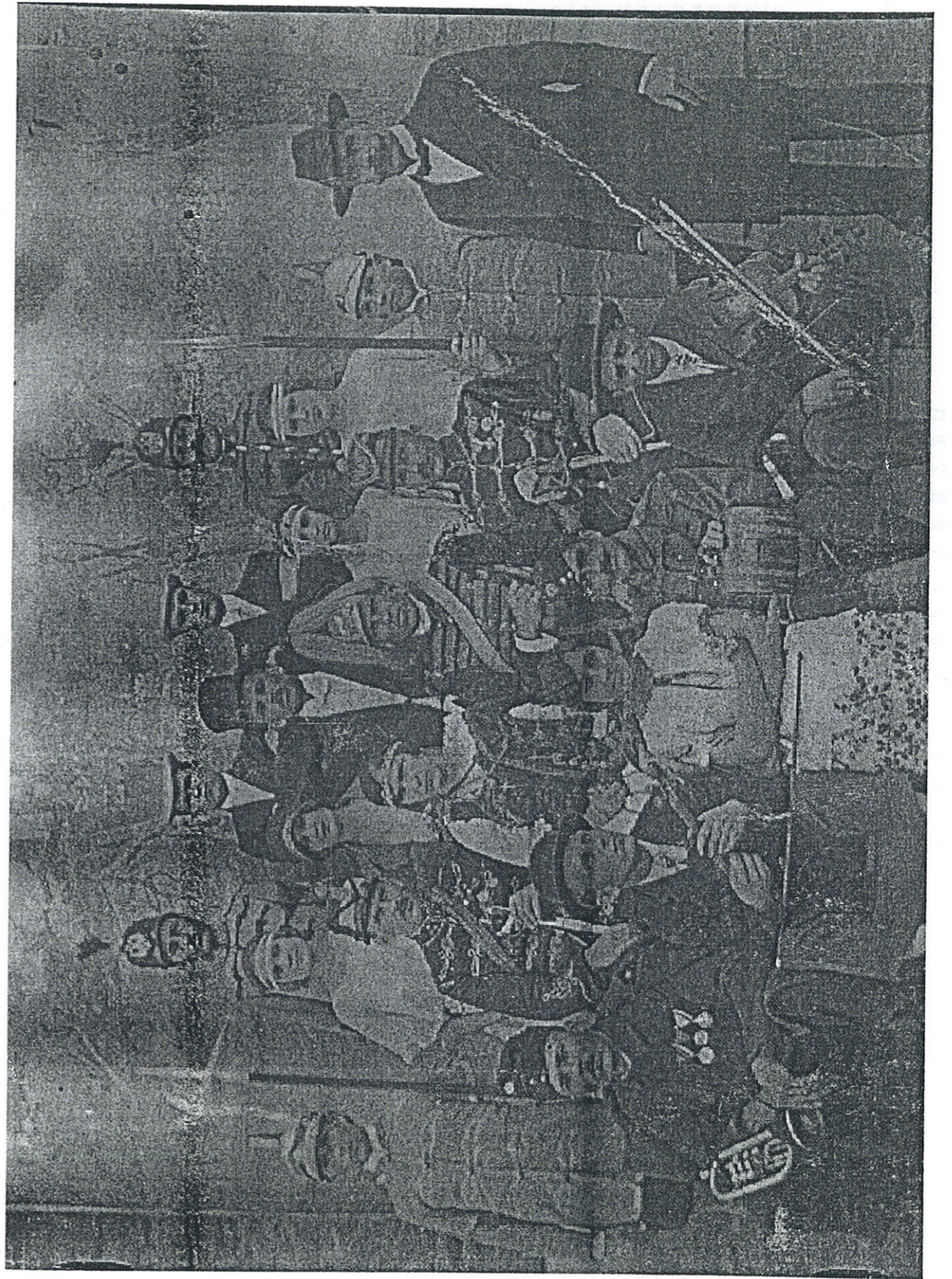
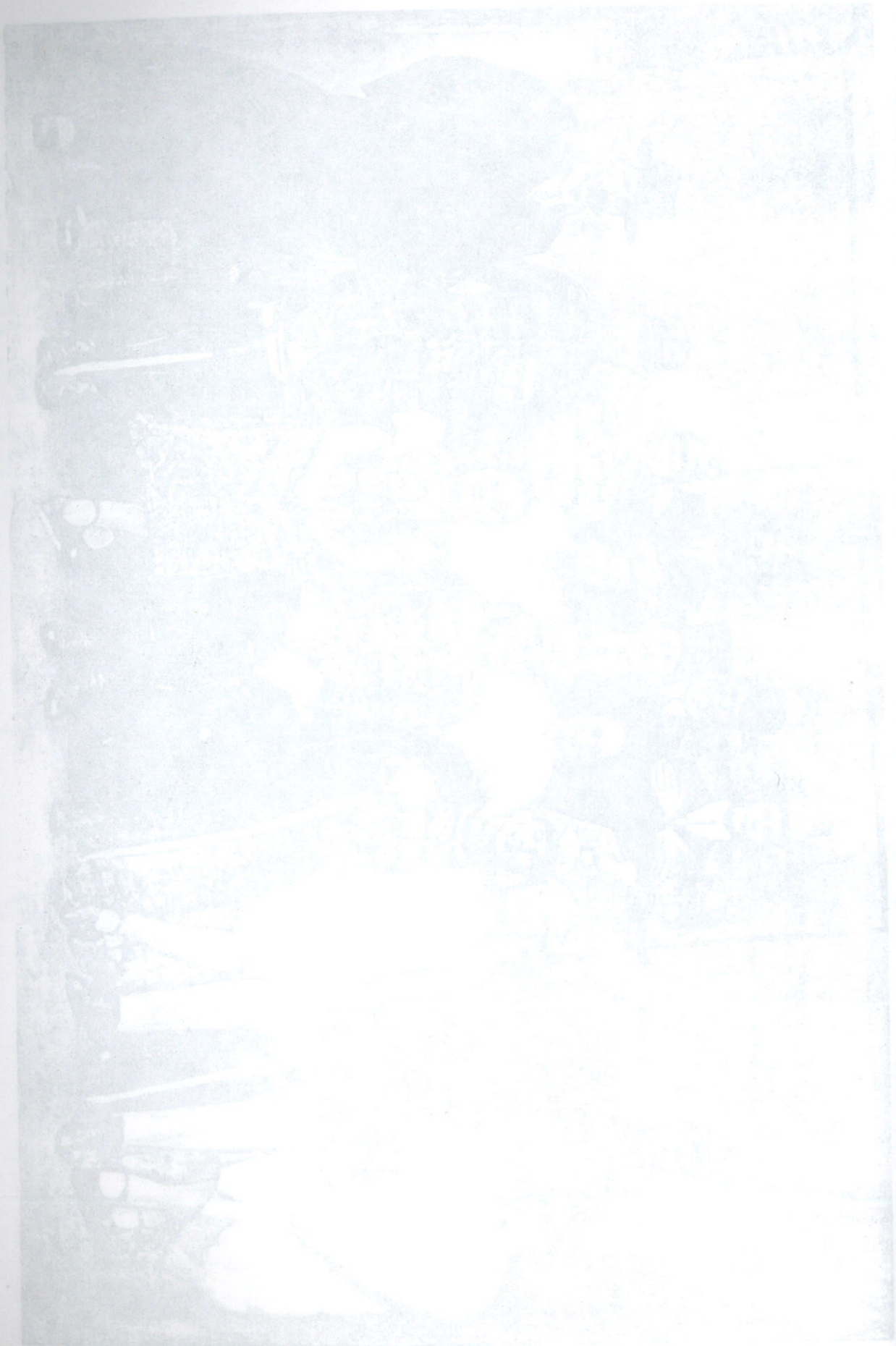
EGYESÍTETT INTÉZMÉNY

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

NAPKÖZ

FOLDE

3.szám

MAKÓ

VÁSÚT 1903/1904

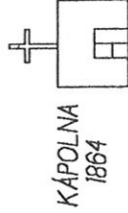
FÖDMEZŐVÁSÁRHELY

TEMETŐ ÁROK

I. KÖZTEMETŐ
1846-BAN KIMÉRVE

II. RÓMAI KATOLIKUS TEMETŐ
(JOBBÁGYI FÖLDEK)

NÁVAY
KÁROLY
1849

BELSŐ ÚT

ÉPÍTÉSI
AGYAG-GODÓR

SZÉLMALOM
1851

III. ÚJTEMETŐ
(ÖNKORMÁNYZATI)

I. VILÁGHÁBORÚ HŐSI HALOTTAI
1917 - 1919-IG TEMETVE

BEJÁRATI FŐÚT

BELSŐ ELVÁLASZTÓ ÚT

1856-BAN KIMÉRVE
AJÁNDÉKOZÁSRA

NÁVAY
SÍRKERT
1846

BELSŐ ÚT

1944 FÖLDEÁKI CSATA HŐSEI
1946

1903-BAN KIMÉRVE
(AZ 1920-AS ÉVEKTŐL EGYHÁZI)

KÖZSÉGI RAVATALOZÓ 1947
TERÜLET

HÁZHELYEK 1910-TŐL

REFORMÁTUS
TEMETŐ